

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVIII

ЈАНУАР 1907

БРОЈ I

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

ЗАКОНОДАВНА РЕШЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 30 децембра 1906 године, одобрено је решење Народне Скупштине, сазване у редовни сазив за 1906 годину, које гласи:

„да се *Сави Ђ. Рабреновићу*, свештенику и професору ваљевске гимназије, време које је провео као наставник од 1 октобра 1899 до 29 јуна 1903 године, урачуна у године указне службе за пензију и повишицу, с тим, да за ово време плати улог Управи фондова, ако га није уложио“.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 30 децембра 1906 године, одобрено је решење Народне Скупштине, сазване у редовни сазив за 1906 годину, које гласи:

„да се *Милану С. Шилку*, свештенику и професору шабачке гимназије, године службовања и то од 15 октобра 1899 до 31 децембра 1903 године, признају у указне године за пензију и повишицу, без права накнаде“.

ВЕЛИКИ ДУХОВНИ СУД

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 15 јануара 1907 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основи члана 84 закона о црквеним властима, постављен је:

за секретара Великог Духовног Суда г. *Димитрије Ј. Рошу*, референт за црквене послове министарства просвете и црквених послова поред његове редовне дужности.

Истим указом разрешен је од те дужности *Милорад Стојковић*, секретар нишког првостепеног суда.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ЕПАРХИЈСКИ ДУХОВНИ СУДОВИ

ПОСТАВЉЕЊА

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ЖИЧКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 23 децембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Духовном Суду Епархије Жичке**: за секретара друге класе ђакон г. *Љубомир Ђурић*, писар треће класе истог суда, а за писара треће класе г. *Витомир Видаковић*, учитељ из Мирослабаца.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ НИШКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 24 јануара 1907 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Духовном Суду Епархије Нишке**: за члана свештеник г. *Цветко М. Богдановић*, секретар друге класе истог суда.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 20 јануара 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Пожаревачкој гимназији**: за сунлента г. *Тодор Боровњак*, сунленат гимназије, по службеној потреби.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Окружном школском одбору

Окружна Скупштина округа моравског у своме овогодишњем редовном сазиву одлучила је, да се у школској 1906—1907 години оснују зимски курсеви по школама у моравском округу, на којима ће учитељи-це обучавати неписмене сељаке и сељанке писмености. За ту сврху скупштина је предвидела у своме буџету за 1907 годину 1000 динара.

Кад се узме у обзир да државна средства не достижу да се обавезна настава у Србији потпуно изведе, да због тога више од половине деце дорасле за школу остаје нешколовано, те је и проценат неписмености у Србији још увек велики, онда је ова одлука Скупштине окр. моравског вредна сваке хвале и препоруке.

Појимајући важност оваквих установа, ја сам одлуком својом од 11. ов. м., ПБр. 18614, одобрио „*Правила за отварање зимских курсева за обучавање писмености неписмених сељака и сељанака у окр. моравском*“, и наредно да се она објаве у *Просветном Гласнику*, а томе Од-

бору препоручујем, да и он настане свима силама да се и у томе окрузу отварају овакви курсеви или друге сличне установе.

ПБр. 18614

13. децембра 1906 год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова

Анд. Николић, с. р.

Свима окружним школеким одборима

И ако су данашњи наставници народних школа спремни за свој позив, те се и њихов рад на крају школске године оцењује већином повољним оценама, ипак се још једнако чују жалбе на наше народне школе, а нарочито на сеоске, да не дају онакве резултате какве држава и народ од њих очекују, и да је успех који се показује на крају школске године само привидан, јер се после кратког времена заборави све што је у школи научено, па често и само читање и писање.

Да бих се уверио јесу ли и у колико су те жалбе основане и да бих према потреби могао предузети мере за поправку садашњег школског стања, одлучио сам да неколике податке о томе прикуним од наставника народних школа.

Ради тога позивам Одбор да од управитеља (наставника) сеоских школа у своје округу прикуни одговоре на ова питања:

I

Има ли у школској општини лица која су учила школу на заборава читати и писати, или само једно од тога?

II

Може ли се оназити да једне од наставних предмета народ цени више него друге, и шта би народ желео да се учи у основној школи?

III

Ако у селу има родитеља који моле или су молили да се њихова деца испишу из школе, зашто то чине?

IV

У местима у којима има продужних или вечерњих обавезних школа, какво је стање тих школа?

V

Ако у месту има народних књижница и читаоница, какво је стање тих установа? Колико њих читају и шта траже за читање?

Одговори морају бити читко написани мастилом на белој канцеларијској хартији.

Пре сваког одговора мора се исписати питање на које се одговара.

Одговори треба да су тачни и одређени, на поузданим фактима основани, али опширно резонување треба избегавати.

У школама, у којима је више наставника, сви су они дужни помагати управитељу у прикупљању тражених података. Ово нарочито важи за оне школске општине које су састављене из више села.

Одбор ће наредити управитељима (наставницима) да израђене одговоре пошљу њему, а он ће ми све примљене одговоре послати најдаље до 20. марта ове године.

ПБр. 19930/906
14 јануара 1907 године
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Анд. Николић, с. р.

Комисија за полагање практичног учитељског испита

Господин Министар просвете и црквених послова одлугом својом ПБр. 781 од 19 јануара 1907 годину одредио је у комисију за полагање практичног учитељског испита ову господу: д-ра *Душиана Рајчића*, референта за основну наставу у министарству просвете и црквених послова, д-ра *Стевана Окановића*, професора Женске Учитељске Школе у Београду и *Миливоја Башића*, проф. III београд. гимназије.

ОДОБРЕЊА ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ О КЊИГАМА

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 19696/906 од 17 јануара 1907 године, одобрено је: да се књига *Мозак и душа* од Аугуста Форела, у преводу г. Милана Биљчевића, може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама учитељских школа и да се може набављати за књижнице народних школа.

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 19693/906 од 10 јануара 1907 године одобрено је: да се *Дејца рачуналка* за I разред основних школа од г.г. Јована Ђ. Јовановића и Војислава Стевановића, наставника, може употребљавати као наставно средство у првом разреду народних школа.

П РА В И Л А

За отварање зимских курсева за обучавање писмености неписмених сељака и сељанака у округу моравском

I Циљ

Чл 1.

У циљу обучавања писмености неписмених сељака и сељанака у окр. моравском, стални одбор окр. моравског прописује ова правила

за отварање зимских курсева, како би се контингент писмених људи и женскиња у окр. моравском што више и што пре проширио и увећао и на тај начин створила могућност за отварање књижица за народ у свакој школској општини, без којих се напредак народног просвећивања не може остварити.

II Отварање курсева

Члан 2.

У свакој школској општини учитељица народних школа може отворити зимски курс за обучавање писмености неписмених сељака и сељанака о чему ће се одмах извести стални окр. одбор.

Члан 3.

Отварање курсева вршиће управитељи односно учитељице народ. школа са школ. одбором који ће водити непосредни надзор над наставом тих курсева, старати се о одржавању њиховом и настојавати да се исти уредно походе.

Члан 4.

Предавања на курсевима за неписмене сељаке држаће учитељи а за неписмене сељанке учитељице.

Члан 5.

Средства за отварање и одржавање ових курсева предвидеће се буџетом дотичне основне школе.

III Трајање курсева

Члан 6.

Курсеви почињу 1 новембра а свршавају се свечаним испитом крајем фебруара.

Члан 7.

Предавања на курсевима за мушге могу почети ако се за исти пријави најмање 20 лица од 10—50 год., а за женске најмање 15 лица од 10—40 год. старости

Ну ако би за време трајања курсева број мушких опао испод 15 а женских испод 10, предавања ће се за ту годину обуставити.

Члан 8.

Сваког дана држаће се на курсевима по 2 часа после предавања у редовној школи. Али се ипак оставља слобода опредељења сваком наставнику-ци да распоред часова удеси према месним приликама и могућности својој и својих слушаца.

IV Настава

Члан 9.

На курсевима ће се предавати:

- а) читање с писањем и
- б) рачунање.

Члан 10.

Количина наставног градива за читање и писање узће се у обиму програма првог разреда, а за рачунање у обиму програма I и II разреда основне школе.

V Испити и изасланици

Члан 11.

У другој половини фебруара извршиће се свечани испити у свима курсевима у присуству месног школског одбора и једног члана окр. скупштине, кога окр. школ. одбор одреди, а под председништвом нарочитог изасланика сталног окр. одбора.

Члан 12.

Иzasланици стал. окр. одбора могу бити само учитељи народних школа из окр. моравског. Кандидацију изасланика извршиће окр. школ. одбор у дуплом броју од којих стални окр. одбор одређује потребан број.

При кандидацији првенствено ће се узети они учитељи са јачом спремом и већим бројем година службе.

Члан 13.

Иzasланици су дужни да по свршеном испиту поднесу извештај стал. окр. одбору о успеху и бројном стању ученика на тим курсевима као и своје мишљење о свему оном што налазе да би требало урадити за напредак ових курсева.

Члан 14.

На сваком курсу, по свршеном испиту, изасланик ће раздавати слушаоцима награде окр. одбора које ће се састојати из књига за народ, пољопривредних справа, окалемљених садница и лоза.

VI Награде наставницима-цама

Члан 15.

Окр. одбор својим буџетом предвидеће сваке године извесну суму на име награде наставницима-цама који раде у овим курсевима, изасланицима при испитима и набавке награда ученицима курсева

Члан 16.

Величину награде наставницима-цама ових курсева одредиће окр. одбор по свршеном испиту а по заједничком предлогу свога изасланика и о испиту присутног члана окр. скупштине.

Величину награде изасланицима одређује окр. одбор

Члан 17.

При предлагању награде узеоће у обзир бројно стање ученика, постигнути успех и све околности, које су повољно или неповољно утицале на рад курсева. Ну награда не може бити мања од 100 динара ни већа од 200 динара.

VII Зақључақ

Члан 18.

Ова правила важиће од дана кад их скупштина окр. моравског буде усвојила и г. Министар просвете одобри и по њима ће се отвараће курсева извршити тако, да предавања могу отпочети 1 новембра сваке године.

Одобравам ова правила

ПБр. 13381
14 септембра 1907 год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић, с. р.

С Т Е Ч А Ј

Одбор Задужбине д-ра Љубомира Радивојевића расписује овим стечај за ова дела :

I

Сточно лекарство

Ово дело ваља да је написано за народ, како би га могао разумети сваки сељак. У њему ваља разложити све сточне болести, знаке по којима се познају, узроке њихове, и начин лечења, а нарочито како се болесној стоци указује прва помоћ и даља нега док не оздрави. Обим овога дела ваља да не буде већи од 5—6 штампаних табака оне величине, као што су издања овога Одбора за народ. Награда за ово дело јесте одсеком *пет стотина динара*.

II

Буквар за самоуке

Овај Буквар биће намењен неписменима, који су ради да науче читати и писати без туђе помоћи. На крају може бити и неколико чланчића о грађанским правима и дужностима, или каква друга грађа, као прво штиво. Овакав ће се Буквар штампати у великом броју примерака и већим делом испоклањати неписменима у Србији и Српству

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.scribd.com

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Одбор жели, да овај Буквар не буде већи од три штампана табака оне величине као што су његова издања за народ. Награда је одсеком: *чет стотина динара.*

Рукописе за оба ова дела ваља послати *најдаље до 1 септембра, 1907 године* секретаријату Одбора Задужбине д-ра Љубомира Радивојевића (Београд — *Serbie* — Браће Недића ул. 23). Уз сваки рукопис ваља писац у затвореном коверту, с истим знаком или изреком као и на рукопису, послати и своју адресу. Коверти ће се отворити тек пошто дела прегледају стручни референти и Одбор донесе одлуку о томе, која ће се од њих откупити. Откупљена дела остају својина Одбора Задужбине д-ра Л. Радивојевића, а остала ће се на захтев вратити писцима.

Из Одбора Задужбине д-ра Л. Радивојевића, 1. јануара, 1907. године Бр. 1.

ОДБОР ЗАДУЖБИНЕ

Одбор задужбине

Београд, 1. јануара 1907.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

939. РЕДОВНИ САСТАНАК

9. новембра 1906. год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник д-р Петар Л. Вукићевић; редовни чланови: Стеван Ловчевић, Јован Н. Томић, Павле Поповић, д-р Чед. Митровић, д-р Душан Рајичић и д-р Миливоје Н. Јовановић.

Пословођ: Милadin И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 938. састанка.

II

Прочитао је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 31 прошлога месеца, ПБр. 16703 којим је спроведена Савету на оцену молба г. Данила Стојановића, помоћника контролора телеграфа при дирекцији, који је молио да му се свршена војно-занатска школа у Крагујевцу и техника у Митвајди са положеним течајним испитима изједначи као да је свршио седам разреда гимназије или реалке у Србији.

Савет је одлучно: да се умоле г.г. Светозар Зорић, професор универзитета, и Јосиф Ковачевић, професор реалке, да прегледају документа молночева и да Савету реферују о томе: да ли се школовање у Србији и на страни г. Данила Стојановића може изједначити са свршених седам разреда гимназије или реалке у Србији.

III

Прочитао је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. прошлога месеца, ПБр. 16369, којим се пита Савет за мишљење: за коју врсту наставника има квалификације г. Љубомир Видаковић, кандидат Московске Духовне Академије.

Према усмену реферату г. д-ра Чед. Митровића, редовног члана Савета, а на основу чл. 7. закона о богословији и измена и допуна у истоме закону од 11 децембра 1898. године, Савет је дао мишљење: да г. Љубомир Видаковић има прописне квалификације за наставника богословских предмета у богословији.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. прошлог месеца, ПБр. 16285, којим је спроведена Савету на оцену молба издавачке књижарнице Јулија Грбса из Хајделберга, која је молила за одобрење да се њено издање књиге: „Erstes deutsches Lesebuch, von Paul Verrier“ може употребљавати у нашим средњим школама као уџбеник приватног издања за немачки језик.

Савет је одлучио: да г.г. д-р Миливоје Н. Јовановић, редовни члан Савета, и Мирко Поповић, ванредни члан Савета, прегледају ову књигу и да о њој Савету реферују.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. октобра ове године, ПБр. 15709, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Вукашина Поповића, учитеља из Грљана, који је молио за одобрење, да се његова књига: „Грљанско ђачко позориште, „Хајдук Вељко““ може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима и да се може набављати за књижице народних школа.

У вези са својом одлуком по овоме предмету са 896. састанка од 5. јануара прошле године, Савет је одлучио: да се књига „Грљанско ђачко позориште — Хајдук Вељко“, од Вукашина Поповића, учитеља, не може употребљавати ни за ђачке књижице, ни за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 6. овога месеца, ПБр. 12041, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Светозара Ф. Даниловића, војног административног чиновника II класе, који је молио да се његова „Рељефна Карта Балканског Полуострва са израженом хипсометријом у размери 1: 1200000“ набави за потребу школску.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Радосав Васовић и Риста Т. Николић, професори, и Драгутин Дерок, суспенат, да ову карту прегледају и да Савету реферују о томе: да ли се она може употребљавати у народним и средњим школама као помоћно наставно средство при предавању географије.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. овога месеца, ПБр. 16649, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јована Ђорђевића, професора лесковачке гимназије, који је молио за одобрење да се његова: „Историја Српског Народа, за IV разред средњих школа“, коју је у рукопису поднео, у другом поправљеном издању може употребљавати као привремену уџбеник у IV разреду средњих школа, било као уџбеник приватног, било државног издања.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Станоје Станојевић, д-р Михаило Р. Поповић и Лука Зрнић, професори да ову књигу комисијски прегледају и да о њој Савету поднесу заједнички реферат.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 13. пр. месеца, ПБр. 14882, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г. Михаила Милосављевића, порезника у пензији, требало вратити у учитељску службу под погодбом, да му се у године учитељске службе урачунају и две године, осам месеца и двадесет два дана, колико је провео у порезничкој служби.

Пошто је г. Милосављевић ван учитељске службе провео више од десет година, Главни Просветни Савет, на основи друге алинеје чл. 81. закона о народним школама, дао је мишљење: да се г. Михаил Милосављевић, порезник у пензији, не може повратити у учитељску службу.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23. прошлог месеца, ПБр. 15773, којим се пита Савет за мишљење: да ли се г-ђица Даринка Мајурчева, пређашња учитељица, може вратити у учитељску службу.

По прегледу службених података о г-ђици Мајурчевој Савет је дао мишљење: да се г-ђица Даринка Мајурчева, пређашња учитељица, не може вратити у учитељску службу.

X

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Душана Рајичића, редовног члана Савета, о пензионовању г-ђе Милице Пенићке, учитељице.

По прегледу поднесенога уверења лекарске комисије о стању здравља ове учитељице Савет није усвојио мишљење г. д-р Рајичића, већ је на основи десете алинеје чл. 33. закона о народним школама дао мишљење: да г-ђу Милицу Пенићку, учитељицу, не треба пензионovati.

XI

Прочитан је реферат г. д-ра Душана Рајичића, редовног члана Савета, о молби г-ђе Милице Михаиловићке, учитељице у пензији, која је молила да се врати у учитељску службу.

По прегледу службених података о овој учитељици Главни Просветни Савет није усвојио реферат г. д-ра Рајичића, већ је на основи чл. 81. друге алинеје закона о народ. школама а у вези са чл. 29. истога закона дао мишљење: да г-ђа Милица Михаиловићка, учитељица у пензији, нема прописне квалификације за учитељицу народних школа.

XII

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Петра Ј. Вукићевића, потпредседника Савета, о квалификацији г. Драгољуба С. Поповића, учитеља језика, који је молио за место вишег учитеља средњих школа.

Према реферату г. д-ра Вукићевића, а на основи Измена и допуна у чл. 5. закона о уређењу учитељских школа и чл. 65. закона о средњим школама, Савет је дао мишљење: да г. Драгољуб С. Поповић има прописне квалификације за вишег учитеља у учитељским школама.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

XIII

Прочитан је реферат г.г. Љубомира М. Протића и Влад. Д. Стојановића о техничкој изради књиге: „Упуство за наставни поступак са букваром“ од Стеве Чутурића.

Реферат г.г. Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Част нам је известити Главни Просветни Савет да смо прегледали *Упуство за наставни поступак са букваром* од Стеве Чутурића, на смо нашли да је техничка израда ове књиге *добра*. Зато смо мишљења да се она може препоручити и расписом, како смо то истакли раније у нашем реферату.

Ово је наш одговор на писмо од 1. ов. месеца СБр. 132.

Послату књигу враћамо.

Главном Просветном Савету одани

9. октобра 1906. год.

Београд

Љуб. М. Протић
Влад. Д. Стојановић
проф.

Према овоме реферату г.г. референата, а у вези са својом одлуком по овоме предмету са 925. састанка од 17. фебруара ове године, Савет је одлучио: да се књига: „Упуство за наставни поступак са букваром“, од Стеве Чутурића, и по техничкој изради може препоручити за књижнице народних и учитељских школа и за помоћну књигу учитељима и учитељицама народних школа и ученицима и ученицама учитељских школа.

Како ова књига није прошивена концем већ жицом, Савет је у исто време дао мишљење: да би свака школска књига требала да буде прошивена концем, као што је то за уџбенике прописано Правилима о писању и штампању уџбеника за народне и средње школе.

XIV

Прочитан је реферат г.г. Павла Поповића, д-ра Милоша Тривунца и Милана Грола, о књизи: „Француска Синтакса, — Конструктивне разлике код глагола у француском и српском језику“ од проф. Милана Вујановића, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као сталан или привремени уџбеник за француски језик у VI, VII и VIII разреду гимназија и реалака.

Реферат г.г. Павла Поповића, д-ра Милоша Тривунца и Милана Грола, гласи:

Главном Просветном Савету

Час нам је поднети Главном Просветном Савету следећи реферат о књизи Г. М. Вујановића „Француска Синтакса: конструктивне разлике код глагола у франц. и срп. језику,“ коју је писац наменио за уџбеник у нашим средњим школама, сталан или приватан.

Ми налазимо, најпре, да књига у начелу не одговара својој намени. Француска синтакса, као део граматике много мање потребан од науке о об-

лицима, има у настави француског језика много мању важност од науке о облицима. Према томе, она има само у главним потезима да се учи (и то: само у присуству на лектури), само најважнија правила да садржава да буде кратка једном речју. Г. Вујановићева књига, међутим, представља само један део синтаксе о глаголима, и износи близу шест табака велике осмине.

Ми налазимо, после, да књига у појединостима, у обради у опште, још мање одговара својој намени. Прво она је писана стилем тешким, нејасним, невештим с пуно непотребних апстракција, тако да и човеку који зна ствар треба два пут да прочита правило да би га разумео, а ђацима који тек имају да из књиге науче правило, оно је са свим неприступачно: в. стр. 1 (Неки су глаголи...), 10 (Напомена), 60 (Облик инф. реченице...) 62 ((Али ипак...), 65 (Латинске конструкције...), и т.д. Друго, књига често нема довољно прегледности и реда. Пример: начин како су изложена правила о избору помоћних глагола. У место да се, као што је у свима dobrим граматикама и као што је и природно, то правило каже овако: „§ 1 прелазни глаголи иду са avoir; § 2. непрелазни... с...; § 3. повратни... с...; § 4. безлични... с...“, у књизи се оно дели на овако неоргански начин: „§ 1. прелазни и непрелазни глаголи... мењају с...; § 2. непрелазни глаголи...мењају с...; § 3. извештан број непрелазних глагола мења с...; § 4. глаголи у трпном стању...; итд. Уз то кад имају да се наведу изузеци, у књизи се не наводе оним редом по којем их је најлакше запамтити него са свим без реда, произвољно (в. стр. 4. под. 2.) — Треће, примери су често пуни мана. Некад су сувише тешки, тако да ће ђак, да би их разумео, тражити речник, и такви су примери стављани код правила у суштини врло простих (стр. 3 под. 4). Некад не убеђују ни најмање. Треба и пр. показати како је „и у данашњем франц. језику“ избор помоћних глагола „врло ђудовит,“ и како се недоследности у том погледу „јављају врло често код једног и истог писца, и то често на једној и истој страни“ (стр. 4.), и писац, уместо да наведе недоследности (чиме би нас, у осталом, јако обвезао), наводи примере не из једног него из неколико писаца, и то свега једног модерног а остале из 17 и 16 века, кад је пуно ствари синтактичких било различно од данашње употребе. — Напоследку, књига има и других мана у мањем броју. Термини су каткад врло незгодни (*verba dicendi et sentiendi* — глаголи који изражавају неко мишљење схваћено или изражено, стр. 58); понеко правило није сасвим тачно (стр. 28: „давнотрпно време казује обично радњу или стање на начин мање потврдан...“); итд. — Штампарских погрешака такође има, и то и у франц. тексту.

Са ових разлога ми налазимо да се књига Г. Вујановића не може употребити као уџбеник ни приватан ни сталан, и ако има овде онде корисног материјала у поређењу француских и српских конструкција.

Главном Просветном Савету одани

1. новембра 1906. год.

Београд

Навле Поповић
професор

Милан Трифунац
доцент универзитета

Милан Грол
проф.

Према овоме реферату г.г. референата Савет је дао мишљење: да се књига: „Француска Синтакса, - Конструктивне разлике код гла-

гола у француском и српском језику“ од проф. Милана Вујановића не може употребљавати као уџбеник ни приватан ни сталан.

У име хонорара за овај реферат одређено је *четрдесет (40) динара*.

XV

Прочитан је реферат г. Максима Триковића о поновном прегледу „Експерименталне Физике“ од проф. Јеленка Михаиловића, који је молио за одобрење да се ова његова књига, кад се одштампа, може употребљавати у нижим разредима наших средњих школа као уџбеник приватног издања.

Реферат г. Триковића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам поново рукопис: *Експериментална Физика* од проф. Јеленка Михаиловића. Писац је рукопис поправио према напоменама пређашњих референата, и дело скратио толико, да ће изнети највише до десет штампаних табака.

Мишљења сам, да се ово дело може употребљавати у нижим разредима средњих школа као уџбеник приватног издања.

1. новембра 1906. год.

Београд

Максим Триковић
професор

Према овоме реферату г. референта Савет је одлучно: да се књига: „Експериментална Физика“ од Јеленка Михаиловића, професора, може употребљавати у нижим разредима средњих школа као уџбеник приватног издања.

Овим је завршен овај саветски састанак.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАУКА И НАСТАВА

НОВА СРПСКА ПИСМЕНИЦА

Краткоће ради дадох овакав натпис овом, у ствари, предлогу за реформу данашње српске писменице. Поред ове прве напомене, потребно ми је, одмах у почетку, да нагласим и другу: у појединостима ова реформа није коренита; она, у истини, усваја оно што се већ готово све налази у употреби:

1.

Бележење је човечјих мисли један од најзнаменитијих проналазака људскога ума. Управо се од тога проналаска и рачуна историско доба. Доста је пак времена прошло од проналаска првих сликовних представљања човечјих мисли до усавршавања данашњих фонетичких азбука у културних народа. Развитак пак српске азбуке, која се несумњиво рачуна у најсавршеније, има такође своју историју. Ну, према мом смеру, сасвим је излишно упуштати се у историски развитак појединих азбука па и саме српске азбуке.

Вук је највећу измену учинио у броју слова и, донекле, у начину писања појединих слова оне азбуке којом су се Срби служили пре његове реформе. Његова је пак реформа тако изведена, да се данас ми служимо у писању и штампању с познатих *тридесет* писмена, колико, у главном, има и гласова у језику. По себи се разуме да између писаних и штампаних слова има и сличности и разлике.

Реформа је Вукова доста припомогла бржем изучавању писмености.

2.

Од Вукове реформе није званично мењан ни број ни облик слова. Што се тиче приватне употребе односно писања појединих слова, ту ствар сасвим друкчије стоји. Ради краткоће и брзине, данас се у писању многа слова разликују од облика који се усвајају у школи.

Многи пишу поједина велика слова овако:

A. B. V. K.

итд., а мала овако: *ш, в, м, џ.*

Ну овде су, донекле, задржани облици тих слова, али има више примерака где се у краткоћи и брзини писања иде толико, да се промени доста и облик слова или се слово не испише потпуно. То се, у различним рукописима, може нарочито посматрати код ових слова: *б, д, о, и, р, т, к* итд. Неки пишу поједина слова овако:

б, д, л, р

итд. Овако се писање особито види у групама слова и целим речима.

Нарочито се пак скраћивање огледа у покушају да се велика слова пишу у облику малих слова, као на пример: *а, б, в, д*, итд.

Из свих се ових примера види тежња: да се свако слово напише једним потезом а уз то и цела реч.

Одавно посматрајући ово скраћено писање појединих слова на различним рукописима нашим, дошао сам до ових закључака: 1) *на рукописима се види општа тежња за што бржим писањем и 2) та се брзина постиже писањем слова и речи једним потезом пера и писањем великих писмена у облику малих.*

3.

Нема сумње, треба изићи на сусрет овој тежњи: *да се сва слова пишу једним потезом и да и мала и велика буду по облику истоветна.* И кад би се та тежња, која у употреби већ постоји за многа писмена, до краја извела, онда би се овака српска рукописна азбука могла исписати: (Види азбуку на 17 страни).

Из овога се огледа лепо види да је предњи захтев извршен и да је облик наше рукописне азбуке у главном задржан. Дакле ова је азбука исписана најразговетнијим, најкраћим и најпростијим потезима: она има велика и мала писмена истоветна по облику, а сва јој се слова исписују једним потезом тако, да се писање врши везивањем, тј. свака се реч напише без прекидања и без споредних тачака и излиш-

них пртица. С погледом пак на употребу, за нека би се писмена могли узети још простији знаци, као за *д, т, ф*, итд. На сваки начин, код многих ће се писмена, у брзини, изгубити сувишни потези, те ће тако бити простији. То ће се свакојако писањем извршити код *ж, х, ф* и других.

4.

Поред оваквога облика српске писменице, ја предлажем да се усвоји и усправно писање. Хиџијенским, педагошким и практичним разлозима може се доказати да је усправно писање боље од косога.

А а, Ј ј, В в, Џ џ, Ѓ ѓ,
 Ћ ћ, Љ љ, М м, З з, У у,
 Ј ј, К к, Л л, Љ љ, М м,
 Н н, Њ њ, О о, П п, Р р,
 С с, Т т, Ћ ћ, У у, Ф ф,
 Х х, Ц ц, Ч ч, Џ џ, Ш ш.

Чим дете пише косо, одмах заузима рђав положај: оно нагне главу на лево, а с главом се и цела телесна тежина пренесе на леву страну. Кичма, тада, онако гинка, мало се по мало искриви; једно се раме спусти више него друго, а и груди се притисну у исто време. Разуме се да рђаве скамије погоршавају ово неправилно држање. При усправном се писању дете држи право, сасвим управо према табли; обе су руке симетрично намештене; оба су лакта подједнако удаљена, а цело је тело правилно ослоњено.

Усправно писање одговара држању гоје дете спонтано заузима кад први пут почиње да пише; оно са задовољством повлачи усправне

црте, и лекција из писања за њега није тешка. Учитељ пак лакше постигне успех с овим писањем, а ученик га опет брже прима од косога писања. Од велике је вредности што се усправним писањем добива у времену, а да се и не говори о користи његовој при прелазу на читање.

Поред тога, усправно је писање читкије од косога писања. Усправно је писање чак и брже за оне који га већ употребљавају; оно захвата мање редова; оно је практичније за држање уписница, регистара и протокола.

Уосталом, косо писање употребљавају само они који не воле да мењају свој обичај; али оно не налази више бранилаца наоружаних озбиљним разлозима. Косо писање може наћи присталица још само код калиграфа у пркос хигијенским, педагошким и практичним разлозима. Усправно се пак писање, у новије време, нагло шири у Енглеској, Француској и Немачкој.

5.

Ако би се овакав облик и овакав начин писања усвојио, доста би се припомогло основној настави и бржем ширењу писмености код нашега народа, чији је проценат неписмених врло велики. Од колике би пак користи то било, најбоље могу посведочити наставници који предају у првом разреду основних школа. Они два пута брже раде кад ученике упознају са словима: *o, c, l, љ, m*, која су истоветна по облику, него са словима: *a, б, г, д* итд., која су неслична.

Статистички се може најбоље доказати од колике је користи овака писменица. За штампана и писана слова ми имамо 120 знакова, ако се из овога броја изоставе једнаки или слични знакови, онда их остаје свега 83. Ну нова писменица има за писање свега 30 знакова, а њој су слична 24 знака из штампане азбуке, те тако, по усвајању ове писменице, требаће да се научи и за читање и за писање само 36 знакова, а у крајњем случају цигло 30 знакова.

Када би се ово усвојило, онда би требало извести и реформу у штампаној азбуци, тј. и овде изједначити по облику велика и мала слова. Ну то би се веома лако извршило, јер у штампаној азбуци нису истоветна по облику само слова: *a, б, ђ, e* и *h*. Разуме се, од неизмерне би користи било кад би и штампана и писана слова била истоветна; али, за сада, није пробитачно изводити тако већу реформу. Ну и та би се реформа поступно могла извршити овако: требало би прво курсив сасвим заменити писаним словима и по том га лагано употребити место обичних штампаних слова.

Што се тиче реченичних знакова, они су прости и јасни; само би преносни знак требало писати једном пртицом, што многи већ раде.

Цифре се већ у употреби нишу једним потезом и без икаквих излишних пртица.

Да се ова незнатна и корисна реформа српске писменице усвоји, стоји до средишних просветних управа свих српских крајева. Ја се, у истини, надам да ће оне овај мој предлог прихватити с оном збиљом с којом га подносим.

У Београду, 1 — I — 1907.

Л. Зрнић

**БРОЈ УПИСАНИХ УЧЕНИКА И УЧЕНИЦА СРЕДЊИХ И СТРУЧНИХ ШКОЛА
У ШКОЛСКОЈ 1906.—1907. ГОДИНИ**

I Мушке средње школе

а) Државне

Број	ШКОЛА	РАЗРЕДИ								Свега
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
1.	Реалка	54	43	47	43	39	22	25	11	284
2.	Прва београдска гимназија . .	110	93	48	86	35	62	34	35	508
3.	Друга „ „	163	138	126	45	64	35	32	57	660
4.	Трећа „ „	125	113	56	60	64	36	70	36	560
5.	Зајечарска гимназија	74	58	46	33	21	28	24	23	307
6.	Крагујевачка „	175	97	81	65	43	31	28	21	541
7.	Нишка „ „	138	125	67	51	37	40	46	38	542
8.	Пожаревачка „	108	80	44	42	23	35	26	21	379
9.	Ужичка „ „	61	42	23	32	32	20	19	19	248
10.	Крушевачка „	120	78	48	44	46	43	20	—	399
11.	Шабачка „ „	82	67	48	38	22	16	24	—	297
12.	Ваљевска „ „	69	46	30	24	24	18	—	—	211
13.	Врањска „ „	66	44	32	22	30	21	—	—	215
14.	Неготинска „ „	37	27	13	20	13	17	—	—	127
15.	Пиротска „ „	57	31	38	21	16	11	—	—	174
16.	Чачанска „ „	75	42	38	31	19	16	—	—	221
17.	Јагодинска „ „	65	48	36	24	27	—	—	—	200
18.	Лесковачка „ „	66	27	22	24	—	—	—	—	159
19.	Смедеревска „ „	61	41	22	17	—	—	—	—	141
	Свега	1706	1245	826	722	555	451	348	261	6153

По броју ученика мушке средње школе иду овим редом:

1. Друга београдска гимназија са 660 ученика
2. Трећа „ „ „ 560 „
3. Нишка „ „ „ 542 „
4. Крагујевачка „ „ „ 541 учеником
5. Прва београдска „ „ „ 508 ученика
6. Крушевачка „ „ „ 399 „

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

7. Пожаревачка	гимназија	379	ученика
8. Зајечарска	"	307	"
9. Шабачка	"	297	"
10. Реалка	"	284	"
11. Ужичка	гимназија	248	"
12. Чачанска	"	221	учеником
13. Врањска	"	215	ученика
14. Ваљевска	"	211	"
15. Јагодинска	"	200	"
16. Пиротска	"	174	"
17. Смедеревска	"	141	учеником
18. Лесковачка	"	139	ученика
19. Неготинска	"	127	"

Осморазредне средње школе иду овим редом:

1. Друга београдска гимназија	са	660	ученика
2. Трећа београдска	"	560	"
3. Нишка	"	542	"
4. Крагујевачка	"	541	учеником
5. Прва београдска	"	508	ученика
6. Пожаревачка	"	379	"
7. Зајечарска	"	307	"
8. Реалка	"	284	"
9. Ужичка	гимназија	248	"

Свега у потпуним сред. школама 4004 ученика

Седморазредне средње школе иду овим редом:

1. Крушевачка гимназија	са	399	ученика
2. Шабачка	"	297	"

Шесторазредне средње школе иду овим редом:

1. Чачанска гимназија	са	221	учеником
2. Врањска	"	215	ученика
3. Ваљевска	"	211	"
4. Пиротска	"	174	"
5. Неготинска	"	127	"

Петоразредна јагодинска гимназија има 200 ученика.

Четвороразредне гимназије имају:

1. Смедеревска гимназија	141	ученика
2. Лесковачка	139	"

Крушевачка *седморазредна* гимназија (399) стоји пре *осморазредних*: пожаревачке (379), зајечарске (307), реалке (284) и ужичке (248); а *седморазредна* шабачка (297) пре реалке (284) и ужичке (248).

Петоразредна јагодинска (200) стоји пре *шесторазредних* пиротске (174) и неготинске (127).

Четвороразредне смедеревска (141) и лесковачка (139) долазе пре шесторазредне неготинске (127).

Најмања по броју ученика средња школа јесте неготинска гимназија (127).

б) Приватне

Број	ШКОЛА	РАЗРЕДИ						Свега
		I	II	III	IV	V	VI	
1.	Алексиначка гимназија	51	40	16	23	—	—	130
2.	Гимназија проф. Зделара у Београду . .	20	23	28	28	15	12	126
	Свега	71	63	44	51	15	12	256

Напомена. У гимназији проф. Зделара има мушке и женске деце.

У мушким средњим школама има свега ученика:

- а) у државним 6153
- б) у приватним 256

Свега · 6409 ученика.

II Женске средње школе

а) Државне

Број	ШКОЛА	РАЗРЕДИ						Свега
		I	II	III	IV	V	VI	
1.	Женска гимназија у Београду	—	—	—	—	58	45	103
2.	Виша Женска Школа у Београду	279	187	143	92	—	12	713
3.	» » » Крагујевцу	51	44	37	26	—	—	158
4.	» » » Шапцу	41	29	27	11	—	—	108
	Свега	371	260	207	129	58	57	1082

б) Приватне

Број	ШКОЛА	РАЗРЕДИ						Свега
		I	II	III	IV	V	VI	
1.	Бајићкина Жен. Гимназија у Београду .	13	9	—	—	—	—	22
2.	Виша Женска Школа у Ваљеву	18	10	17	—	—	—	45
3.	» » » Зајечару	18	—	—	—	—	—	18
1.	» » » Крушевцу	31	27	—	—	—	—	58
5.	Женска Гимназија у Нишу	23	18	10	10	—	4	65
6.	Виша Женска Школа у Пожаревцу . . .	34	14	—	—	—	—	48
7.	» » » Смедереву	37	9	—	—	—	—	46
	Свега	174	87	27	10	—	4	302

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Свега у средњим школама за женску децу има ученица :

а) у државним	1082
б) у приватним	302

Свега · 1384 ученице.

У свима средњим школама имаде :

а) у мушким	6409
б) у женским	1384

Свега · **7793** ученика и ученица.

III Стручне школе

1. Богословија Св. Саве

У I разреду	46 ученика
" II "	45 "
" III "	47 "
" IV "	61 ученик
" V "	18 ученика
" VI "	39 "
" VII "	21 ученик

Свега · 287 ученика.

2. Учитељске Школе

а) Мушке

Број	ШКОЛА	РАЗРЕДИ				Свега
		I	II	III	IV	
1.	Алексиначка	51	—	—	39	90
2.	Јагодинска	30	31	25	19	105
	Свега	81	31	25	58	195

б) Женске

Број	ШКОЛА	РАЗРЕДИ				Свега
		I	II	III	IV	
1.	Београдска	38	42	30	44	154
2.	Крагујевачка	30	19	15	13	77
	Свега	68	61	45	57	231

У свима *учитељским* школама има :

У I разреду	149	ученика и ученица
" II "	92	" " "
" III "	70	" " "
" IV "	115	" " "
	<hr/>	
Свега	426	ученика и ученица.

У *стручним* школама је :

а) у Богословији	287	ученика
б) " Учитељским школама	426	ученика и ученица
	<hr/>	
Свега	713	ученика и ученица.

У свима **средњим** и **стручним** школама има :

а) у средњим школама	7793	ученика и ученица
б) у стручним школама	713	" " "
	<hr/>	
Свега	8506	ученика и ученица.

РАДОВИ ИЗ ЗООЛОШКОГ ИНСТИТУТА У УНИВЕРЗИТЕТУ

На фауни Србије и Балканског Полуострва веома се мало радило; велики део онога што је рађено, урадили су странци. Природно је, што је моја прва жеља била, по пријему катедре за зоологију, да спремим повољан терен за систематско проучавање фауне Србије, а по могућству и Балканског Полуострва. Ну тешкоће двојачке природе сметале су ми у остварењу ове замисли. Прво, ваљало је претходно спремити *потребан кадар радника*, па онда остварити овај план. Таквих радника није било, нити је одржавана веза између старијих и млађих генерација. Све је дакле ваљало изнова почети, чему је допринео многа и та околност, што је катедра зоологије неколико година била без свога преставника. Друго, *материјалне* незгоде, како за набавку литературе, које, с малим изузетком, и није било у зоолошком заводу, тако и за омогућавање екскурзија, које треба врло често предузимати по разним местима и у разна доба.

С тешком муком прибрао сам мали број ученика, који су вољни да истрају у овом правцу и поред тешкоћа с којима се и даље сви имамо борити.

Да би се добивени резултати на овоме пољу могли саопштити и осталим стручним радницима, као и то, да бисмо били у могућности доћи до потребне литературе разменом са страним часописима, решио сам се, да издајем овај часопис, у коме ће излазити радови мојих ученика, израђени у Зоолошком Заводу Универзитета.

Природно је, што ће у прво време ови радови бити искључиво систематски; доцније им се могу додати и зоотомски радови. Даље ће се обратити особита пажња библиографији за фауну Балканског Подуострва.

Надам се, да ће доцније придоћи и други радници, нарочито из реда професора средњих школа, који би у Зоолошком Заводу увек наишли на најтоплији пријем и највећу предусретљивост, без обзира на њихове већ стечене погледе и мишљења.

Часопис ће излазити повремено, по могућству у тромесечним свешчицама, и то као додатак уз „Просветни Гласник“, који нам је указао своје гостопримство.

Јануара, 1907.

Београд.

Зоолошки Завод Универзитета

Живојин Ђорђевић

Прилог за познавање српске хемиптерске фауне.

Проучавање хемиптерске фауне — као и сваке друге — има за нас практичног и теориског значаја. Практичног значаја има с тога, што се баш у реду хемиптера налази врло велики број врста, које су, посредно или непосредно, од великог утицаја на наш живот. Да наведемо само винову филоксеру (*Phylloxera vastatrix*). То је такође једна врста из рода хемиптера, па је и најпростијем човеку познато, колики је утицај извршила та сићушна животињца на нашу виноградарску привреду. Она је само за пола века направила у Европи читаву пустош од винограда. Данас се филоксеру налази и код нас у Србији готово свуда.

Поред филоксеру могли бисмо навести још читав низ врста из реда хемиптера, које долазе у доста опасне штеточине. Нарочито их је много у групи биљних вашију.

Ну ми се овом приликом нећемо упуштати у свестрано проучавање овога реда инсеката, већ ћемо се ограничити искључиво на публикацију врста из Србије, које смо прибравили и проучили. Уз то ћемо ставити неке кратке напомене о природи наше хемиптерске фауне.

Пре нас је прибраво и проучавао из ближе српске хемиптере мађарски хемиптеролог Геза Хорват. Он је публиковао у „*Annales Musei Nationalis Hungariae. — Fauna Hemipterorum Serbiae*“, (1903. г.) 545 хемиптерских врста из Србије. Већи део од тих врста прибраво је сам г. Хорват, путујући у неколико махова кроз Србију, поглавито ради прибирања и проучавања хемиптера. Г. Хорват је имао и велику помоћ од сарадника из Србије чиме се ми на жалост не можемо похвалити! Пре г. Хорватова рада врло се мало знало о српској хемиптерској фауни. Једино Х. Фибер помиње неке врсте у своме делу „*Die europäischen Hemiptera*“. (1861).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BG

Али рад г. Хорвата на проучавању српских хеминтера, ма колико да је опсежан, ипак није исцрпан. То се да најбоље видети и из тога, што смо ми за ове две године, од како прибирамо и проучавамо српске хеминтере, успели да приновимо 28 врста, које се у раду Г. Хорвата не налазе. Тај ће број свакако порасти, док будемо проучили сав материјал, што је прикупљен по Србији. А и места, која нису — или никако, или још довољно — испитивана, пружиће без сваке сумње нама још непознатих хеминтерских врста за Србију. Све те принове послужиће згодно, да што тачније утврдимо природу српских хеминтера. Тада ћемо моћи одређеније говорити и о везама, које постоје између наше хеминтерске фауне и суседних области, — Бугарске, Ст. Србије са Македонијом, Угарске и Босне са Херцеговином.

Ма да се наша хеминтерска фауна највећим делом подудара са средњо-европском хеминтерском фауном, ипак има и изванредан број врста, којих нема у средњој Европи и онда им порекло морамо тражити негде на другој страни. Уз то баш те врсте припадају јужно — европској хеминтерској фауни, те су свакако морале емигрирати у Србију од некуд са југа.

Тако међу врстама, што смо их приновили, налазе се три врсте, које су поглавито карактеристичне за јужно-европску хеминтерску фауну, а то су: *Trigonosoma Nigellae* Fbr., *Platysolen griseus* Fieb. и *Phyllomorpha laciniata* Vill. — И *Phyllomorpha laciniata* Vill. и *Trigonosoma Nigellae* Fbr. емигрирале су на север до крајњих граница Србије. И једна и друга врста нађене су поред обала Саве и Дунава. *Phyllomorpha laciniata* Vill. прилагодила се и на доста велике висине. Ми смо је нашли на самом врху Дећи Јована (1200 м.). Она је емигрирала и у јужну Угарску. Г. Хорват је помиње из Оршаве. Код нас је доста честа.

Да су се и *Trigonosoma Nigellae* Fbr. и *Phyllomorpha laciniata* Vill. уселиле из Ст. Србије и Македоније ми смо се могли уверити и из искуства. У материјалу из тих области, који смо добили на проучавање, налази се и једна и друга врста. Из средње Европе нису се могле уселити, јер их тамо нема. — И остале јужно-европске хеминтерске врсте, које се налазе у Србији, свакако су с југа емигрирале, користећи се већином речним долинама.

Ми смо нашли ове врсте, које до сада нису биле познате за Србију.

1. *Trigonosoma Nigellae* Fbr. — Топчидер
2. *Podops inuncta* Fbr. — Београд.
3. *Cydnus nigrita* Fbr. — Београд, Ланово (Рогот), Буково.
4. *Sciocoris microphthalmus* Fbr. — В. Градиште.
5. *Platysolen griseus* Fieb. — Турија (Добричево).

6. *Pentatoma juniperina* Lin. — Конаоник (врх Сувог Рудишта).
7. *Phyllomorpha laciniata* Vill. — Београд, Дели Јован.
8. *Metatropis rufescens* H-Sch. — Рудник.
9. *Arocatus melanocephalus* Fbr. — Неготин (Буково).
10. *Arocatus Roeselii* Schum. — Београд. Добро сам је из Музеја Срп. Земље.
11. *Calyptonotus Rolandii* Lin. — Београд, Топчидер.
12. *Gastrodes ferrugineus* Lin. — Београд.
13. *Nabis brevipennis* Hal. — Београд, Добричево.
14. *Phytocoris ustulatus* H-Sch. — Александровац.
15. *Adelphocoris quadripunctatus* Fbr. — Београд.
16. *Calocoris biclavatus* H-Sch. — Београд, Чачак.
17. *Nepa cinerea* Lin. — Београд, Конаоник, Љубичево.
18. *Sigara Scholtzi* Fieb. — Београд.
19. *Jassus atomarius* Germ. — Неготин, (Буково).
20. *Jassus furcatus* Fieb. — Неготин (Буково).
21. *Jdiocerus populi* Lin. — Београд.
22. *Gargara Genistae* Fbr. — Александровац, Ужице.
23. *Cicada plebeja* Scop. — Неготин (Буково).
24. *Oliarius melanochaetus* Fieb. — Турија (Добричево).
25. *Jssus Lauri* Germ. — Београд.
26. *Siphonophora Rosae* Lin. — Београд.
27. *Forda formicaria* Heyd. — Београд, Голубац.
28. *Forda marginata* Koch. — Златибор (Рибница).

Г. Хорват наводи у списку српских хемиптера и врсту *Calocoris Reuteri* Horv. Ова је врста врло сумњива за Србију. Њу помиње и О. М. Рајтер у своме делу „*Hemiptera Gymnocerata Europae.*“ И Хорват и Рајтер помињу је из околине Београда. Рајтер до душе сумња да се та врста налази у Србији. Али Хорват не помиње једну другу врсту, која је врло блиска са *C. Reuteri* Horv., а то је *C. biclavatus* H-Sch. И велика је вероватноћа, да се код нас и не налази у ствари *C. Reuteri* Horv., већ да је она побркана са врстом *C. biclavatus* H-Sch., која је врло обична за београдску околину. Та је вероватноћа још већа, кад се има на уму, да се *C. Reuteri* Horv. не налази ни у Угарској, док је *C. biclavatus* H-Sch. обична за целу Угарску.

Одређеније и са сигурношћу моћи ће се говорити о хемиптерској фауни Србије тек, када буду учињена подробнија прибирања и проучавања, како у границама саме Србије, тако и осталих балканских области. Тек тада ћемо моћи говорити са потпуним уверењем о емиграционим везама наше хемиптерске фауне и осталих делова Европе. За сада се пак морамо задржати на овим непотпуним напоменама. Када будемо имали већу количину материјала и са веће површине Балканског Полуострва, тада ћемо моћи ући у траг и свима оним теренским

кодаптацијама, које су извршене у реду хеминтера. Сада пак, уз помоћ ово мало материјала, ми можемо само назирати те тако сложене процесе теренских прилагођавања.

Ред: Hemiptera

I Подред: Heteroptera.

1. Породица: *Pentatomidae*.

1. *Coptosama scutellatum* Furcr. — Београд, Аранђеловац, Буково.
2. *Odontoscelis fuliginosa* Lin. — Младеновац, В. Градиште.
3. *Odontotarsus grammicus* Lin. — Рудник, Буково, Александровац, Ужице.
4. *Psacasta neglecta* H-Sch. — Авала, Ужице.
5. *Trigonosoma Nigellae* Fbr. — Београд.
6. *Eurigaster maura* Lin. — Београд, Аранђеловац, Буково, Добричево.
7.   "   *hottentota* H-Sch. — Буково.
- "   *hottentota* var. *nigra* Fieb. — Београд.
8. *Vilpianus Galii* Volf. — Крагујевац, Ужице, Аранђеловац.
9. *Ancyrosoma albolineatum* Fbr. — Александровац.
10. *Graphosoma lineatum* Lin. — Београд, Аранђеловац, Шабач, Буково, Ужице.
11. *Podops inuncta* Fbr. — Београд.
12. *Cydnus nigrita* Fbr. — Београд, Лапово (Рогог), Буково.
13. *Brachypelta aterrima* Foerst — Београд, Буково.
14. *Sehirus bicolor* Lin. — Београд. Врло честа. Неки пут се јавља у ројевима.
15. *Gnathoconus albomarginatus* Goeze. — Београд, Буково.
16. *Ochetosthetus nanus* H-Sch. — Лапово (Рогог). Добио сам је од г. Душана Стојићевића.
17. *Sciocoris macrocephalus* Fieb. — Београд, Буково.
18.   "   *microphthalmus* Flor. — В. Градиште.
19. *Dryoderes marginatus* Fbr. — Београд.
20. *Aelia acuminata* Lin. — Београд, Буково, Аранђеловац, Александровац.
21.   "   *Burmeisteri* Küst. — Београд, Буково, Добричево.
22. *Platysolen griseus* Fieb. — Добричево. Хорват је не помње у своме делу „Fauna Regni Hungariae. — Hemiptera“.
23. *Stagonomus bipunctatus* Fbr. — Београд.
24. *Eusarcoris aeneus* Scop. — Тончидер.
25.   "   *melanosephalus* Fbr. — Тончидер, Буково.
26. *Staria lunata* Hahn. — Макин, Крушевац, Раковица.
27. *Peribalus sphaelatus* Fbr. — Београд, Буково, Крагујевац
28.   "   *vernalis* Volf. — Београд, Буково, Аранђеловац.
29. *Carpocoris nigricornis* Fbr. = *C. purpuripennis* De Geer. — Београд, Крагујевац, Буково, Зајечар, Добричево.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

30. *Carpocoris lunulatus* Goeze. Аранђеловац, В. Градиште.
 31. „ *baccarum* Lin. — Београд, Буково, Добричево, Шабац.
 32. *Palomena prasina* Lin. — Београд, Крагујевац, Буково, Ужице.
 33. *Pantatoma juniperina* Lin. — Копаоник. Нађена испод самог врха Сухог Рудишта. Борави на клекама, по чему је и добила име. Обичнија за планинске области.
 34. *Piezodorus incarnatus* Germ. — Београд, Александровац, Буково.
 35. *Raphigaster grisea* Fbr. — Београд, Страгари, Добричево.
 36. *Tropicoris rufipes* Lin. — Кијево, Топчидер.
 37. *Eurydema ornatum* Lin. — Београд, Пожаревац.
 38. „ *Feberi* Schumm. — Београд, Добричево, Буково.
 39. „ *oleraceum* Lin. — Београд, Буково.
 40. *Zicrona coerulea* Lin. — Београд, Макиш.
 41. *Symphostethus tristriatus* Fbr. — Ужице.

2. Породица: *Coreidae*

1. *Phylomorpha laciniata* Vill. — Београд, Дели Јован.
2. *Centocoris spiniger* Fbr. — Буково, Александровац.
3. *Spathocera laticornis* Schill. — Топчидер, Неготин.
4. *Syromastes marginatus* Lin. — Београд, Шабац, Неготин, Ужице.
5. *Verlusia rhombea* Lin. — Топчидер, Аранђеловац.
6. *Gonocerus venator* Fbr. = *G. acutangulatus* Goeze. — Београд, В. Градиште.
7. *Bathysolen nubilus* Fall. — Београд, Крагујевац, Неготин.
8. *Ceraleptus lividus* Stein. — Авала, Буково, Александровац.
9. „ *graciliocornis* H-Sch. — Авала, Буково.
10. *Corimeris denticulatus* Scop. — Авала, Аранђеловац, Буково.
11. *Camptopus lateralis* Germ. — Крагујевац, Београд, Александровац.
12. *Alydus calcaratus* Lin. — Крагујевац, Београд, Шабац, Неготин.
13. *Stenocephalus agilis* Scop. — Топчидер, Аранђеловац.
14. *Therapha Huoseyami* Lin. — Београд, Аранђеловац, Буково, Добричево, Рудник, Зајечар.
15. *Corizus crassicornis* Lin. Топчидер, Александровац.
16. „ *abutilon* Rossi. — Топчидер.
17. *Massevethus lineola* Fbr. — Топчидер, Александровац, Неготин.
18. *Myrmus miriformis* Fall. — Добричево.
19. *Chorosoma Schillingi* Schumm. — В. Градиште.

3. Породица: *Berytidae*

1. *Neides tipularius* Lin. — Буково.
2. *Berytus clavipes* Fbr. — Буково, М. Пек.
3. „ *minor* H-Sch. — В. Градиште.
4. „ *montivagus* Mey. — Раковина

5. *Metatropis rufescens* H-Sch. — Рудник.
 6. *Metacanthus elegans* Curt. — Београд, Крагујевац, М. Пек.

4. Породица: *Lygaeidae*.

1. *Lygaeus equestris* Lin. — Топчидер, Буково, Александровац
2. „ *saxatilis* Scop. — Београд, Крушевац, Рудник.
3. „ *albomaculatus* Goeze. — Београд, Буково, Добричево.
4. „ *superbus* Poll. — Топчидер, Голубац.
5. *Lygaesoma reticulatum* H-Sch. — Буково.
6. *Arocatus melanocephalus* Fbr. — Буково.
7. „ *Roeselii* Schumm. — Београд. Добио сам је из Музеја Српске Земље.
8. *Nysius Senecionis* Schill — Београд, Голубац, Ђуприја (Добричево).
9. *Geocoris erythrocephalus*. — Београд, Буково, Ђуприја (Добричево).
10. „ *albipennis* Fbr. — Београд.
11. *Heterogaster Artemisiae* Schill. — Београд.
12. „ *Urticae* Fbr. — Топчидер.
13. *Microplax interrupta* Fieb. — Добричево.
14. *Oxycarenus collaris* M. R. — Рудник, Голубац.
15. *Pterotmetus staphylinoides* Burm. — Авала.
16. *Lamprodema maurum* Fbr. — Београд.
17. *Stygnocoris rusticus* Fall. — Топчидер.
18. *Peritrechus nubilus* Fall. — Топчидер.
19. *Calyptonotus Rolandri* Lin. — Топчидер, Београд.
20. *Aphanus validus* Horv. — Авала.
21. „ *lynceus* Fbr. — Београд, Голубац.
22. „ *Pini* Lin. — Београд.
23. „ *pedestris* Pz. — Београд, Голубац.
24. „ *vulgaris* Schill. — Топчидер.
25. *Beosus quadripunctatus* Müll. — Младеновац, Добричево.
26. *Emblethis Verbasci* Fbr. — В. Градиште.
27. *Scolopostethus Thomsoni* Reut. — Топчидер.
28. *Gastrodes ferrugineus* Lin. — Београд.
29. *Pyrrhocoris apterus* Lin. — Београд, В. Градиште, Буково, Добричево, Александровац, Шабац. Код нас се налазе и примерци са развијеном мембраном.

5. Породица: *Tingitidae*

1. *Serenthia atricapilla* Spin. — Топчидер.
2. *Dietyonota tricornis* Schrk. — Београд.
3. *Tingis Pyri* Fbr. — Крушевац.

6. Породица: *Macrocephalidae*

1. *Phymata crassipes* Fbr. — Београд, Буково, Аранђеловац.

7. Породица: *Aradidae*

1. *Aradus corticalis* Lin. — Копаоник.
 2. „ *Betulae* Lin. — Крагујевац, Копаоник.

8. Породица: *Gerrididae*.

1. *Hydrometra stagnorum* Lin. — Слатина, Буково, Обреновац.
 2. *Microvelia pygmaea* Duf. — Београд.
 3. *Velia rivulorum* Fbr. — Венчац.
 4. *Gerris Costae* H-Sch. — Дели Јован.
 5. „ *thoracica* Schumm. — Дели Јован, Копаоник.
 6. „ *gibblifer* Schumm. — Београд.

9. Породица: *Reduviidae*.

1. *Reduvius personatus* Lin. — Буково, Београд, Добричево.
 2. *Pirates hybridus* Scop. — Београд.
 3. *Harpactor iracundus* Poda. — Београд.
 4. *Coranus griseus* Rosii. — Рибарска Бања. Добио сам је из Музеја Српске Земље.
 5. *Prostemma guttula* Fbr. — Буково, Бијево.
 6. *Nabis lativentris* Boh. — Београд, Буково.
 7. „ *ferus* Lin. — Београд, Добричево, Александровац.
 8. „ *brevipennis* Hal. — Београд, Добричево.

10. Породица: *Cimicidae*.

1. *Cimex lectularius* Lin. — Београд.
 2. *Lyctocoris campestris* Fbr. — Топчидер.
 3. *Anthocoris nemoralis* Fbr. — Лапово (Рогог). Добио сам је из Музеја Српске Земље.
 4. *Triphleps nigra* Wolff. — Голубац, Београд.

11. Породица: *Miridae*.

1. *Miris calcaratus* Fall. — Топчидер, Буково, Крагујевац, Рудник.
 2. „ *laevigatus* Lin. — Београд, Буково, Александровац, Крагујевац.
 3. „ *erratica* Lin. — Александровац, Аранђеловац.
     var. *ochracea* — Аранђеловац, Младеновац.
 4. *Trigonotylus ruficornis* Fourc. — Београд, Добричево.
 5. *Leptopterna dolabrata* Lin. — Младеновац, Аранђеловац.
 6. *Lopus gothicus* Lin. — Аранђеловац, Београд.
 7. *Phytocoris ustulatus* H-Sch. — Александровац.
 8. „ *varipes* Boh. — Буково.

-
9. *Phytocoris Ulmi* Lin. — Буково, Добричево.
 10. *Adelphocoris lineolatus* Goeze. — Београд, Буково.
 11. " *quadripunctatus* Fbr. — Београд.
 12. " *vandalicus* Rossi. — Београд, Буково.
 13. " *seticornis* Fbr. — Београд, Буково.
 14. *Calocoris biclavatus* H-Sch. — Београд, Чачак.
 15. " *variegatus* Müll. — Буково.
 16. *Brachycoleus scriptus* Fbr. — Буково.
 17. *Stenotus binotatus* Fbr. — Београд, Буково.
 18. *Lygus pratensis* Lin. — Београд, Александровац.
 19. *Poeciloseytus unifasciatus* Fbr. — Београд.
 20. *Polymerus holosericeus* Hahn. — Београд, Тошчидер.
 21. *Charagochilus Gyllenchali* Fall. — Тошчидер.
 22. *Liocoris tripustulatus* Fbr. — Београд, Буково, Крагујевац, Чачак, Ужиде.
 23. *Capsus rutilus* H-Sch. — Београд, Крагујевац, Буково, Добричево.
 " " *var. bellicosus* Horv. — Раковица, Зајечар.
 24. *Rhopalotomus ater* Lin. — Београд, Раковица.
 25. *Pilophorus confusus* Kb. — Аранђеловац.
 26. *Orthocephalus saltator* Hahn. — Аранђеловац.
 27. " *vittipennis* H-Sch. — Аранђеловац.
 28. *Strongylocoris leucocephalus* Lin. — Београд.
 29. *Halticus apterus* Lin. — Београд, Буково.
 30. *Halticus luteicollis* Panz. — Буково.
 31. *Dicyphus pallidus* H-Sch. — Рудник.
 32. " *hyalinipennis* Brum. — Рудник.
 33. " *annulatus* Wolf. — Рудник.
 34. *Cyllocoris flavoquadrimaculatus* De Geer. — Аранђеловац.
 35. *Globiceps sphegiformis* Rossi. — Авала.
 36. *Heterocordylus Genistae* Scop. — Венчац.
 37. *Macrotylus Herrichi* Reuf. — Београд.
 38. *Plagiognathus arbustorum* Fbr. — Буково.

12. Породица: *Saldidae*

1. *S.lda saltatoria* Lin. — Добричево.
2. " *cineta* H-Sch. — Макин.

13. Породица: *Naucoridae*

1. *Naucoris cimic ides* Lin. — Београд, Љубичево, Неготин.

14. Породица: *Nepidae*

1. *Ranatra linearis* Lin. — Београд, Голубац.
2. *Nepa cinerea* Lin. — Београд, Копаоник, Љубичево.

15. Породица: *Notonectidae*

- www.unilib.rs 1. *Notonecta glauca* Lin. — Београд, Голубац, Неготин, Љубичево, Венчац, Чокешина.
2. *Plea minutissima* Fbr. — Београд, Љубичево.

16. Породица: *Corixidae*

1. *Corixa Geoffroyi* Leach. — Пожаревац, Београд, Неготин.
2. „ *lateralis* Leach. — Добричево.
3. *Sigara Scholtzi* Fieb. — Београд.

II. Подред: *Homoptera*17. Породица: *Jassidae*

1. *Gnathodus angustus* Then — Буково.
2. *Cicadula sexnotata* Fall. — Крагујевац, Буково.
3. *Thamnotettix fenestratus* H-Sch. — Београд.
4. „ *guttulatus* Kb. — Александровац.
5. „ *attenuatus* Germ. — Београд.
6. „ *erythrostickus* Leth. — Авала.
7. *Athysanus interstitialis* Germ. — Крагујевац.
8. „ *obsoletus* Kb. — Баре.
9. „ *procerus* H-Sch. Буково.
10. *Goniognathus brevis* H-Sch. — Београд.
11. *Jassus atomarius* Germ. — Буково.
12. „ *Mayri* Kb. — Буково.
13. „ *furcatus* Fieb. — Буково.
14. *Graphocraerus ventralis* Fall — Београд.
15. *Doratura stylata* Boh. — Александровац, Београд.
16. *Deltocephalus ocellaris* Fall. — Београд.
17. „ *multinotatus* Boh. — Голубац.
18. „ *abdominalis* Fbr. — М. Пек.
19. *Platymetopius rostratus* H-Sch. — Александровац.
20. *Eupelix cuspidata* Fbr. — Београд, Буково.
21. *Acosephalus nervosus* Schrk. — Београд, Буково, Крагујевац.
22. *Selenocephalus obsoletus* Germ. — Буково.
23. *Tettigonia viridis* Lin. — Београд, Крагујевац Буково.
24. *Eucanthus interruptus* Lin. — Београд.
25. „ *acuminatus* Fbr. — Голубац.
26. *Penthimia nigra* Goeze. — Београд, Буково.
27. *Jdiocerus scurra* Germ. — Београд.
28. „ *populi* Lin — Београд.
29. *Macropsis microcephala* H-Sch. — Александровац.
30. *Bythoscopus flavicollis* Lin. — Београд.

31. *Pediopsis nassata* Germ. — Буково.
 32. *Agallia sinuata* M. R. — Голубац.
 33. *Megophthalmus scanicus* Fall. — Буково, Ужице.
 34. *Ledra aurita* Lin. — Прокуље. Добио сам је из Музеја Српске Земље.

18. Породица: *Membracidae*

1. *Centrotus cornutus* Lin. — Авала, Вратна, Александровац.
 2. *Gargara Genistae* Fbr. — Александровац, Ужице.

19. Породица: *Cesperiidae*

1. *Triesphora mactata* Germ. — Београд, Аранђеловац, Буково.
 2. *Lepyronia coleoptrata* Lin. — Београд, Венчац.
 3. *Aphrophora Alni* Fall. — Београд, Александровац.
 4. *Ptyelus minor* Kb. — Топчидер, Крагујевац.
 5. „ *sampestris* Fall. — Београд, Аранђеловац.
 6. „ *spumarius* Lin. — Београд, Аранђеловац, Неготин.
 „ „ *var pallidus* Schrk. — Београд, Ужице.
 „ „ *marginellus* Fbr. — Београд.

20. Породица: *Cicadidae*

1. *Tettigia Orni* Lin. — Београд, Буково.
 2. *Cicada plebeja* Scop. — Буково.
 3. *Tibicina haematodes* Scop. — Београд, Буково.
 4. *Cicadetta Brulléi* Fieb. — Београд.
 5. „ *tibialis* Panz. — Топчидер.

21. Породица: *Fulgoridae*

1. *Tettigometra sordida* Fieb. — Београд, Крагујевац.
 2. *Myndus musivus* Germ. — Аранђеловац.
 3. *Cixius nervosus* Lin. — Буково.
 4. „ *palipes* Fieb. — Макиш.
 5. *Oliarius Panzeri* Löw. — Макиш, Буково.
 6. „ *melanochaetus* Fieb. — Добричево.
 7. „ *cuspidatus* Fieb. — Буково.
 8. *Dictyophora multireticulata* M. R. — Крагујевац, Топчидер, Александровац.
 9. *Myeterodus confusus* Stal. — Београд, Аранђеловац, Рудник.
 10. *Jssu Lauri* Germ. — Београд.
 11. *Hysteropterum latifrons* Fieb. — Топчидер, Аранђеловац.
 12. *Asiraca clavicornis* Fbr. — Макиш, Аранђеловац.

22. Породица: *Psyllidae*

1. *Livia Juncorum* Latr. — Александровац.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Породица: *Aphididae*

- www.unilib.rs. Siphonophora Rosae Lin. — Београд.
 2. Schizoneura lanuginosa Hart. — Београд.
 3. Forda formicaria Heyd. — Београд, Голубац.
 4. „ marginata Koch. — Златибор (Рибница).
 5. Phylloxera vastatrix Planch. — Александровац.

Н. Дивац, филозоф.

Прилог за библиографију хемиптера Балканског Полуострва.

Horváth Géza D-r.: Szerbia hemiptera-faunája. Annales Musei Nationalis Hungarici 1903. Ово је најисцрпнији рад, што је досада изашло о српским хемиптерима. Управ пре овога рада врло се мало знало о хемиптерима, што се налазе у границама Србије.

Г. Хрват је почео да прибира хемиптере у Србији још пре пуних 20 година. Он је у том циљу посетио Србију у 4 маха: 1883. године два пута, за тим 1888 и 1898., и најзад 1902., којом је приликом испитивао јужне области Србије. Поред материјала, што га је сам скупио, добијао је материјал и од других скупиљача. На тај је начин г. Хрват успео, да нам прикаже 545 хемиптерских врста из Србије.

Он нам је у овом свом раду дао и каракт ристину хемиптерске фауне у Србији. Она је мешавина из средњо-европских и медитранских елемената; највећим делом подудара се са хемиптерском фауном јужне Угарске. Од целокушног броја хемиптерских врста, што их је г. Хрват нашао у Србији, 25 њих није нађено у Угарској. Али још не значи да их тамо никако нема. Бад се упореди српска хемиптерска фауна са хемиптерском фауном целокушне Угарске онда се види знатна разлика. Та разлика потиче из теренске разноликости Србије и Угарске. Угарска је много разноличнија па јој се и фауна мора одликовати већом разноколишћу.

Г. Хрват је у овом своме раду описао и 6 врста, које су до сада биле са свим непознате, а то су: *Erythria seclusa*, *Thamnotettix fraudulentus*, *Doratura heterophyla*, *Deltocephalus Chyzeri*, *Idiocerus balcanicus* и *Tettigometra lyncsea*. — *Aradus serbicus* Horv. нађена је такође једино у Србији (Неготин) и Бугарској (Стара Планина). Ову је врсту г. Хрват описао још 1888. г. у *Revue d'Entomologie*, p. 177.

Horváth G. D-r: Prilog k hemipterskoj fauni bugarskoj. Glasnik hrvatskog naravoslovnog društva. Zagreb, 1890. God. V, p. 187. У овом је прилошку г. Хрват објавио 68 хемиптерских врста из околне Сливена. Ова фауна показује медитерански карактер са нешто примесе источно-европских елемената (*Lygaeus Tristrami* Dgl., *Lethaeus cribratissimus* Dohrn, *Calocoris angularis* Fieb. и *Brachycoleus Steini* Reut).

Г. Хорват је добио материјал од г. Јосипа Хаберхауара, сенатора из Бечаха, који је на своме путу по Балканском Полуострву прибрао ентомолошки материјал.

Апфелбек В.: Популарне зоолошке расправе. I стјенице (Hemiptera-Heteroptera). Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини, књ. IV, стр. 404-412., 1891. Сарајево.

Г. Апфелбек је покушао да што популарније изнесе општу одлику врста, што припадају овоме реду инсеката, намеравајући да на тај начин заште-ресује и нестручњацима за прибирање хемиптера.

У овом чланку објављено је 526 врста. Из онога што је написано не може се сазнати, да ли су све те врсте прибрање у Босни и Херцеговини, јер нису обележена налазишта.

Као необичнија врста за европску хемиптерску фауну помиње се *Belostoma giganteum* L., једна врста из групе Naucorini. Врсте из рода *Belostoma* припадају иначе тројцима.

У Херцеговини је ова врста нађена на три места. Свакако да ће се наћи још негде на Балканском Полуострву.

Апфелбек В.: Популарне зоолошке расправе. II. Cicade и биљни ушеници = Hemiptera Homoptera. Исти часопис. Књ. I, стр. 49. — 56., 1892. Сарајево.

У овом је чланку објављено 130 хомоптерских врста. Ни овде нису означена места на којима су прикупљене те врсте.

Поред ових радова на прибирању и проучавању хемиптерске фауне у земљама Балканског Полуострва, налази се још пуно ситних пабирака већег и мањег обима, који су растурени по разним ентомолошким часописима. Али све је то још сувише мало, да се може говорити о приближном сигурношћу о особинама балканске хемиптерске фауне. Још је потребно много и много истраживања и у хоризонталном и вертикалном правцу па да се створи једна одређена слика балканских хемиптера.

Поред осталих, који су прибирали и проучавали балканске хемиптере и о чијим ћемо радовима доцније реферирати у прилог библиографији балканске фаунистике, да наведемо овде и г. L. A. Montandon-а, који је радио највише на проучавању хемиптерске фауне у Румунији. Већину својих радова публиковао је г. Montandon у румунском часопису „Buletinul societatii de stiinte din Bucuresti — Romania“.

БОРБА РЕЛИГИЈЕ И ФИЛОСОФИЈЕ У ВРЕМЕНУ СОКРАТОВУ

I.

Историја Грка двојака је: у њој се јављају факта која потстрекавају наше љубопитство, или нам помажу да формирамо своје политичко искуство, и јављају се идеје, које инспирису наше песнике, наше философе и наше уметнике. Идејама друштва се трансформишу и цивилизација се развија. Права је дакле историја, историја људске мисли. А крајем V века пре рођења Христова у Атини су многе мисли ницале, и један велики човек кренуо је једну моралну револуцију која је силно потресла дух грчки.

Пелопонеским ратом Атина је изгубила владавину своју, њом још много што—шта. Стари обичаји њени и стара веровања била су уздрмана. Господари читаве једне половине грчкога света, Атињани, гледали су како у град њихов притичу и људи и богатства. И индустрија и трговина биле су у највећем полету, и у том општем кретању ни дух није могао остати спутан старом верском ортодоксијом. Нови хоризонти беху се отворили пред маштом мислилаца, као што се беху отворила и нова мора пред трговачким бродовима. Есхил, Софокл, Херодот, Тукидид, Аристофан на новим путевима којима беху пошли, наилазили су своје најлепше генијалне конвенције. Фидијас је угледао Јупитера, Анаксагор скоро нађе Бога. И Омер и сви песници који су му предходили, или које је он инспирисао беху се јавили, пошто се грчка раса као каква плодна алувија беше распрострала по азијским обалама, и трговином и оружјем помешала се с источним светом.

Религијозно осећање пречишћавало се бар за неке. Концепција божанства постала је узвишенија, и велико питање о животу после гроба, и ако је још остало доста тамно, тежило је мање грубом решењу но што га беху дали и Омер и Хезијод. Награда добрима приближна је била награди што се и данас обећава. „Душе побожних људи, говорили су Епикарм, Пиндар и Есхил станују у небу, и химнама славе велико божанство“. Душе изабраника налазе се међ' звездама, деле божанствено блаженство, и уживају у вечном посматрању чисте светлости, као и Дантеови изабраници.

Али колико је опет било јалових агитација испод племенитих побуда тих великих духова, који су се одрицали прошлости, не тврдећи ништа за будућност; који су извртали и смејали се законима, обичајима и веровањима старијих времена, не налазећи им међутим никакве замене. Побожни људи с ужасом су посматрали како се многи подсмевају ономе што је још за њих било језгро њиховог моралног и религијозног живота и како сумњају у богове њихове. Многи опет

видећи да ни молитве ни жртве не спасавају Атину од тих страшних катамитета, почеше веровати да су веровања што су наследили од својих предака прости лагарије. И већ почеше поткрадати богове, и то не новац што је лежао у храмовима, но, и то је био двоструки злочин, златне украсе са њихових статуа. И тако је јеленизам наишао на оне мрачне крајеве, где обично религије наилазе кад их сумња почне да прати, и где се гомила још задржава, јер ако вера и не води више живот, она управља још навикама. А из тих крајева ничу путеви којима се обретну виши духови и одлучнији, остављајући иза себе прошлост да мирно умре, и трудећи се да иду у сретај будућности.

За дуго раштркани по читавом грчком свету и у Азији, и у Тракији, и у Киликији, сви се философи тада беху стекли у центру: и јонци, и елеати, и питагорци и атомисти. Од века Периклесева Атина је била њихово поље рада: ту су се мешали системи, ту се зачала револуција која је угасила паганизам у период декаденције за народ, у период моралне трансформације за више људе. Стара религија гледала је како се дух повлачи од ње у два правца. Мистерије, нарочито Елевзисове, одвојиле су, скупиле и развиле мало по мало спиритуалистичке елементе, које су стари обреди (cultes) садржавали, и, не ништећи политеизам, тежиле су да превлада идеја о једном јединоме Богу. Још дрекији, још слободнији философи се на основу самога разума кренуше ка првим узроцима. Али ти људи, претресајући, на вечну част људске интелигенције, те велике проблеме, за које је популарна религија тврдила да их је већ решила, самим тим показивали су и своју несубординацију, и неке врсте буне против популарне религије. Њу су сводили они само на празну форму, на некакав мртвачки покров који је увијао државу, и који они, само из пажње и принудног поштовања према народним слабостима, нису хтели да сасвим поцепају.

Пантеизам Јонаца давао је повода и једном Талесу да каже: „да је свет пул богова,“ само Хипократ је њихов рад потчињавао сталним законима материје, „Нема, говорио је он, божанских болести, јер све болести имају природне узроке.“ А то је значило саломити Аполону и његов лук и његове стреле, које су наносиле и кугу и смрт градовима. Анаксагор и ако је прокламовао јединство узрока из чега је Платон извео свој *λόγος* а Свети Павле свој *Verbum Dei*, он је тим ништио многу утеху што му их је вера пружала. Он је дрско тврдио да аеролити падају с неба, — што и дан дањи неапољски *popolani* не верују, — и дајући метеорском камењу такво порекло, он је одузимао звездама њихово божанство: и Марс, и Венус, и Хелијос биле су само стеновите масе у усијаном стању. „Ништа се не рађа ништа не умире, говорио је он, свуда влада само композиција и декомпозиција, свака ствар враћа се тамо одакле је и дошла, и основа природе непроменљива је.“ Тиме је он рушио натириричност, а с њоме и веру,

koja od чудеса живи. Ксенофон пак одрицао је сву вулгарну теологију и замерао је поетама што су од сила које утичу повољно или неповољно на човека, правили божанства: ни Хезиод па ни Омир нису се могли оправдати пред њим. Замерао им је што су деградирани идеју божанства приписујући јој дела и осећаје недостојне апсолутнога Бића. Па ипак Ксенофон није био у стању, да, и ако их је двојно, доведе у склад Бога и свет, узрок и дејство. И да би се извукао из те нејасне мешавине теизма и пантеизма, његов ђак, страшни Парменид, као што га је Платон звао, није нашао другога начина, но да негира и сам свет. Он огласи свет заблудом, а чула, којима смо судили о свету, назва погрешним инструментима. Насупрот томе Демокрит свео је проблем света на једно механичко питање. По њему није било друге супстанције до супстанције тела, друге покретне силе до теже, и смејао се онима који су од понеких феномена у природи стварали богове. Један од његових ученика Диагорас из Мелоса порицао је да богова и има. Да би исмејао оних дванаест радова Херкулових, бацно је у ватру дрвену статуу сина Јупитеровог, позивајући Херкула да изврши и тринаесто јунаштво: да савлада тог новог непријатеља. У Самотракији свештеници да би му доказали силу својих богова, показивали су му дарове помораца који су се срећно избављали из опасности. „Колико би тек имали дарова, рекао им је он, да су вас могли даровати и сви они што су се подавили?“

И док су тако философи поткопавали народну веру разумом, комичне поете убијали су је подмехом, и њихов утицај врло се брзо ширио у народу, где је скоро и сав свет читао чак и на путу. Како је на пример морало утицати на гомилу скупљену у позоришту то, кад су се претстављали Аристофанови *Плутус*, *Птице*, или *Жбе* комади, у којима се с тако мало поштовања говорило о боговима. На двору тиранина сицилијанског није се давала политичка сатира, Олими је спасавао Агору: савремени власници били су поштеђени али старим силницима и неба и земље поете су се подсмевале. У својим сиракуским комедијама Еникарм представљао је Јупитра као каквог дебелог гурмана, Минерву као свирачицу из предграђа, Кастора и Полука као обесцене играче, Херсакула као прождрљиву животињу. Познато је да је и Плаут често пута копирао тога смелог поету, у свом *Амфитријону* на пример. Међутим Еникарм је био врло озбиљан, и за многе је био философ. Сиракуза му је подигла статуу са овим натписом: „У колико сунце сјајем својим измиче испред својих осталих звезда, и море величином својом надкриљава реке, у толико се Еникарм мудрошћу својом истиче међ људима.“

И тако дакле стара појезија која је живила од маштарија и нова философија која је живела од апетракција, нису се могле сложити. Једна је од њих представљала оне са Олимиа у облику људском, а

друга им је скинула сјајне форме у којима су били представљени и свега их на просте метафизичке ентетете. Бог философа, као нови Сатурно, имао је да уништи све богове песника.

У том уништавајућем раду, и уметност је имала свога удела. Многе пародије богова биле су насликане на вазнама које ношене тамо, амо, вршиле су улогу наших шаљивих листова, и тако су популарисале смешне сцене са Олимпа, које су комични песници износили на позорници. И у нашим збиркама има таквих вазна. Једна од њих која се налази у Ватикану, представља Јупитра на вратима Амфитријона. Сакривен под брадатом маском, држи бог једне лествице, помоћу којих ће, као и какав најобичнији смртни у каквом галантном походу, доћи до прозора где га чека Алкемена. Крај њега стоји Меркур, обучен као слуга, и држи бугтињу да помогне богу у његовом љубавном подвигу. На другој једној вазни, која се налази у British — Museum-у представљен је Бахус како онија Вулкана да га лакше, и против његове воље, врати на Олимп, где је Вулкан имао некакве непријатности. На једној опет представљени су Нептун, Херкул и Меркур како пецају рибе, за боговске теревенке.

Увођење нових идеја често прати морални потрес који се јавља испред њих и траје догод идеје не тријумфирају. Еринији, који оличавају грижу савести што непрестано прати кривца, играли су велику улогу код старих Грка. С њима нестало је и оне кривичне санкције коју је религија створила и за овај и за онај свет. И тако, пошто се на старе законе с презирањем гледало, а нови се још нису били учврстили, људи су остајали у несвесности без других правила до своје савести која се поводи, и својих страсти које заводе. Тада једновремено и морал слаби, осећај дужности умањује се и породичне везе слабе. И тако је тада било у Атини. „Ми имамо, речено је било пред самим судом, куртизанке ради нашег задовољства, конкубине да деле постељу с нама, супруге да нам даду закониту децу и да се брину о кући.“ Да није то Алкибијад тако говорио? Не, то је говорио можда највећи међ' говорницима атинским.

II.

Та борба између религије и философије остала би без рђавих последица за град да се у исто доба нису отвориле школе сумње у све, и лаког морала, због којих је старо васпитање у духу грађанских врлина заменила вештина да се по што, по то, избије на површину.

Систем васпитања деце није се променио. Старо учење граматике и музике, војничка и гимнастичка вежбања остала су дакле, али младике обузе сасвим други дух. Укус Атињана за уметност био је познат, нарочито за уметност *par excellence* реторику, која створи две класе људи: реторе и софисте, којима је једина брига била да ученике своје

www.biblioteka.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

спреме за добре говорнике, док је старим васпитницима био једини циљ, да ученике своје спреме да буду добри грађани и добри војници. Раније дакле сиремали су се радници, а сада сиремали су се говорници.

То је била неизбежна последица развијања демократских уставова и обичаја. И сам Периклес није сматрао испод достојанства да се разговара са Протагором. По малим градовима где се све гради речу, говорнички дар је у исто време и мач и штит. Њоме се напада, њоме се и брани; њоме се добијају и спорови, и положаји, и симпатије публике и снисходљивост судија. У Атини сваки је грађанин могао сваког дана бити и оптужен и тужилац, и требало је умети пледирати. Добро изведена оптужба подизала је човека. Бити пак побеђен имало је двојакних непријатности: пораз и губитак, јер тужитељ, који није могао да докаже наводе своје, који не добије најмање петину гласова, плаћао је у име казне хиљаду динара. Била је дакле потреба умети говорити. Агора је била најсигурнији пут ка јавним звањима и ка власти. И сама војничка дела долазила су после говорничких. Вештина да се нешто добро каже ма се и у исто време и не мислило добро; да се звучним речима заслени прост свет; таленат адвоката да брани ствар за коју је убеђен да је рђава, — то су млади Атињани јако ценили. Нису се они више трудили да разумеју и певају химне старих песника, но су једино тежили да прибаве оно што су Платон и Горжијас звали највећим добром, да прибаве таленат да речима убеђују судије у судовима, сенаторе у савету, а народ на зборовима. И гомилама су трчали код трговаца аргумената, и сувим златом плаћали су часове њихове. Хинијас из Елиса хвалио је се, да је у Киликији својим часовима за само петнаест дана зарадио 150 мина, и ако му је кункурисао Протагора, који је тада био на највишем ступњу славе. Мудраци су некада сејали мудре речи, али их нису продавали. Сократ и Платон гушшали су се због те трговине.

Ретори који су анализали језик, и софисте, који су анализали моралне и политичке идеје били су једно и исто. Софисте нису имали школу основану на каквом нарочитом систему. Они су представљали извесно духовно стање, и једну страну грчке философије: — скептицизам. Ни у шта друго нису веровали, до у вештину говорничку. Сваки на свој начин сиремали су говорнике, или говоре за парничаре, баш као и наши адвокати. Држи се да су дошли из Киликије и чак се означаје дан њиховог доласка, но то би се могло рећи само за Горжијаса. Што се тиче софиста и ретора они нису какав вештачки продукт, но су избили баш из саме утробе грчкога друштва тога времена. „Највећи софиста, рекао је Платон, то ти је народ;“ хтео је рећи демократија, која воли лепе речи и ретко има памет Улисову кад је оно пролазило поред сирена.

Четири школе које су, почев од Талеса, тражиле истину ван религијозних проповеди и једино умним напорима, само су створиле хипотезе на закључцима *à priori*. Софизам је био реакција која је морала да наиђе против владајућег догматизма, као што је философски скептицизам наследио доктриналне афирмације Платонове и Аристотелове. И те осцилације духа сасвим су природне. Јонци су покушавали да објасне створење света материјом, елеоти мишљу, Питагорци бројевима, Лесип и Демокрит атомима. У пркос тако снажних концепција никакав проблем није био решен, и системи су се крхали један о други, а светлост се није јављала. На путу философа стајале су дакле рушевине, а њих ће на томе путу увек бити, јер међ' питањима којима се они баве, има их доста која прелазе моћ наше интелигенције, као год што има напора који су ван наше мускуларне моћи. Духу људском на част служи то, што се труди да продре до принципа ствари, а несрећа је његова што догле не може никад да дође, и кад види да је побеђен на том освајачком путу за истином, он утоне у тако смеле негације као што су биле дрекости метафизике. На тако је било и у Грчкој у доба којим се бавимо.

Софистика коју је Аристотел дефинисао „привидна, али не и стварна мудрост“ то је наступање критичнога духа. Као и свака нова сила, софистика нити је умела да одмери нити да наметно располаже својом снагом. С једном методом, и плодном а у исто време и опасном, према ономе ко је употребљује, с дијалектиком, којом су се служили Елеати, софистика је све анализала, и све је рушила, а није ништа дизала. Да шта диже није ни могла, јер је била и остала негацијом, оружјем којим се може да руши, али којим се не може увек и подизати. Кад је Протагора, од кога имамо лених речи и о истини и о врлинама, говорио „да је човек мера ствари,“ то је значило: да је свака мисао истинита за онога који је мислио, али само у тренутку кад се ствара у његовој памети. Према чему о једном истом предмету, само у разним моментима и афирмација и негација имају исту вредност, из чега излази да нико нема права да поставља опште законе. Признавао је, да има мишљења која су, ако не тачнија и ближа истини, а оно боља по што су друга, и налазио је, да је посао мудрих да таквим мишљењима замењују она гора. Тразимах из Калцедоније ишао је још даље: он је налазио да се праведно опредељује корисним, и да јачи има увек право, пошто су закони, стварани и народом и краљевима с обзиром на њихове личне користи. У Платоновом *Горџијасу* Полос из Агригента тврдио је, да је лични интерес мера сваког добра, и хвалио је срећу краљева персијских и македонских који су се успели на престоле своје злочином и издајом. Они дакле што су прогнале становнике са Милоса нису имали потребе да се много муче да докажу

сиротим прогнаницима како немају право што се жале да им Атина ставља нож под грло.

Народ истина није философирао, али је имао другог једног учитеља, рат, који му је проповедао морал крвожедних зверова. Као разлог ужасним мерама чешће пута употребљаваним у томе времену, Тукидид је гледао ужасну борбу што су је водили између себе Шпарта и Атина, аристократија и демократија. Између њих две није било другог принципа до силе, а на једно пола века после тога Демостен је уздишући говорио: „Данас је сила мерило права“.

Ма с које стране да су те доктрине долазиле, штетне по државу, биле су оне штетне и за небо, и доводиле су богове у врло велику опасност. У једном од својих дела Протагора је рекао о њима: „Што се богова тиче, не могу знати да ли их има, или их нема, јер се много што шта опиरे томе а нарочито она тама што то питање обавија и краткоћа живота“. Горжијас је испочетка тврдио да ништа не постоји, а затим, ако што и постоји, да је то немогуће знати и сазнање тога и другоме саопштити. А то је значило: супротним путем доћи тамо где је и Протагора дошао: то јест, порицати сваку извесност.

И тако није ништа истинито, али све има нешто што личи на истину, и помоћу вештине и умешности свему се може дати облик истинитог. Према чему није било тезе која се није могла бранити. Те доктрине и ако су упронашћивале и врлину, и патриотизам, и религију, ипак су у вештих људи биле врло примамљиве. Допадале су се људима који су волели ингенуозне суптилитете, и биле су корисне браниоцима рђавих ствари, и стога имале су много приврженика, који су у том занату налазили и сретство за богатство и сретство да се истакну. И такмичили су се у томе, ко ће кога да превазиђе настраношћу теза, суптилитетом аргумената, лакоћом и лепотом речи, и умешношћу да се одмах једна иста ствар и брани и напада. И у школама, и на свечаностима, и на јавним Олимписким играма, свуда где се доста људи скупљало, истакао би се какав софист, тражио би да му се да најфриволнији, ма и најпарадоксалнији предмет, и говорио би о њему, на општу похвалу слушалаца, не признавајући да га је ико победио. „Ти људи, говорио је Платон, и кад их скрхаш опет се дигну. И Хидра из Лерне била је софист“.

Само од софистике не треба правити нарочити атрибут демократије. Критијас који је од тридесет тирана био најстрашнији, и у религијозним институцијама и у веровањима у богове гледао је само вешто лукавство. „Било је доба, говорио је он, у којем је живот људски био без закона, као и живот животиња, и био роб насиља. Тада није било почасти за добре, и мучења нису страшила неваљалце. Доцније су људи створили законе, да правда влада а неправда да буде потчињена, и тада је злочинце стигла казна. Али како су и после тога људи

кријући вршили насиља која су закони кажњавали кад им се у траг уђе, то се, како се мени чини, морао наћи какав наметан човек, који је да би застрашио покварене људе измислио божанство. Има бога, рекао је он, који је вечан, који зна све шта људи раде. Он све чује што људи говоре, он све види што они раде. И ако кријући спремате каква рђава дела, и то богови знају. Говорећи тако, тај је мудри увео најзгоднији начин обуке: кријући истину под лажу. И да би још више занео, да би још лакше водио намет њихову, причао им је да богови станују тамо, одакле људима долазе највећа страшила и највећа помоћ несрећном им животу; тамо одакле се муње спуштају и где громови тутње, тамо, где онет с друге стране, бљешти небо превучено звездама, то главно дело времена, мудрог делаоца, одакле слази светлост звезда, одакле се киша спушта. Тамо је морао, како се мени чини, тај наметни човек убедити људе о постојању богова“.

Атина је имала част и жалосну привилегију да буде огњиште софистичког духа. Еврипидове трагедије већ су нам дале доказа о томе, а живот Алкибијадов други доказ. Алкибијад је био политички софист, сјајан ретор на делу, као што су други били на речима. Био је увек готов и за и против; данас с Атином сутра са Шпартом, Аргосом, Тисаферном, једном речи сасвим индиферентан у питањима о отаџбини, о врлини, питањима која су међутим тако јако насипонирала савременике Милцијадове.

Против тих доктрина, које су одвлачиле грађане од отаџбине и сенчиле дела великога генија као што је био Еврипид, беху се дигли протести. А два протеста била су нарочито фамозна, један који се беше дигао у име прошлости, а други у име будућности, овде мислим на Аристофана и Сократа.

Аристофан је ступио у борбу против Еврипида, Клеона, софиста и Сократа, једном речи против новог духа без разлике, био он добар или рђав. Познато је да Атина за време Периклеса и његова ратоборна демократија нису симпатисали много Аристофану. У *Жабима*, којима је циљ био да покажу колико је Еврипид био нижи од Ескила племенитошћу својих лица, конвенцијама стила, који је један исти и кад говоре краљеви и кад говоре робови, и сам Еврипид Аристофанов каже: „Аполона ми, хотећи да тако говоре, давао сам им нечега више демократског“.

Нападао је софисте, а највише их је нападао у лицу самога Сократа, не гледајући у њему племенитог човека, скривеног можда под лакоћом и великом вештином речи. Комад *Облаци* диван је памфлет, нуи духа, заједљив, у ком се дрско напада софизам и требало би само заменити име једном од оних мађионичара с речима именом Сократовим, онога, кога песник представља окачена више земље, како запомаже и призива титуларне богове софиста облаке, јер му се чини

да им чује глас. Стари Стрепсијад, кога је расинање синовљево упропастило, тражио је пута и начина на да не плати дугове, што их је син правно. У томе циљу пошаље сина у школу код софиста. Шта да учим тамо, питао га је син.

Стреписијад: „Они уче, како чујем, двојаком резонувању: добром и рђавом, правичном и неправичном. Неправичним може се добити спор у којем се и нема права. Ако се дакле научиш том резонувању нећу платити ни паре од дугова које сам због тебе морао правити“.

Пошто син није хтео да иде, сам се старац дигне Сократу, и после тога престане веровати у богове. Кад је после чуо сина да се заклиње у Јупитра Олимпијског рече: „Где, где *Јупитра ми Олимпијског*, каква гауност. Зар ти још верујеш у Јупитра“.

Фидитид: — Што зар ту има чега смешног?

— Право си дете кад још верујеш у те старудије. Ал' оди ближе, ја ћу те поучити. Рећи ћу ти нешто и бићеш прави човек, само не говори о томе ником.

— На шта је то?

— Заклео си се Јупитром.

— Јесам.

— Е, сад ћеш видети како је паметна ствар учити. Нема више Јупитра, драги Фидитиде.

— Него?

— Сад Вихор влада, он је најурио Јупитра.¹

— То је оно Молијерово: *ми смо се то изменили*.

Стрепсијад нас подсећа на грађанина племића. Не треба заборавити да је изгубио и огртач и обућу: сигурно клеветнике инсинуације краће против Сократа и против софиста.

После те пародије нових доктрина која замењује власт Јупитрову влашћу физичких закона, песник ставља на оцену Праведног и Неправедног, и између њих двојице почиње борба аргументима. Праведни оцртава слику старог живота, који се проводио у већбањима у палестру, и неговању врлине, чедности, умерености и поштовања старца. Неправедни пак говорио је у свом правцу и он је остао победилац, као да је Аристофан изгубио сваку наду да Атињане врати на пут правде.

Неправедни: — Хајд' „речи ми, какви су људи оратори?

— Праведни: — Неваљалци.

— Добро, а наши трагичари?

— Неваљалци.

— Добро, а демагози?

— Неваљалци.

¹ Види у *Птицама* стих 467 и следеће

— А гледаоци? Ето, погледај који су у већини?

— Чекај да видим.

— Дакле, шта видиш?

— Нечасни су у већини. Ено једнога кога знам као нечасног, ено и другог, а ено и онога с дугом косом. Шта ћеш на то рећи?

— Побеђен сам. О нечасни, молим вас примите и мој огртач, и ја прелазим вама!

И Фидитид се реши да ступи у школу Сократову. Али се Стренијада убрзо покаже, и бежећи испред сина који га туче, истрчи на сцену. „Јао јао, суседи, рођаци, грађани, у помоћ, хоће да ме убију. Јао глава, јао вилице! Ниткове, тучеш свога оца!“

Фидитид: — Тако је оче.

— Чујете ли, признаје да ме туче.

— Дабоме.

— Ниткове, лонове, оцеубицо!

— Вређај, вређај, кажи ми још хиљаду увреда, то је за мене право задовољство.

— Неваљалче!

— Ти ме засипаш ружама.

— Тучеш свога оца.

— И доказаћу ти, да имам права да те тучем.

— Неваљалче! Зар може ико икад имати права да туче свога оца?

— Ја то могу доказати, на ћеш и сам бити убеђен.

— Да и сам будем убеђен?

— Сасвим проста ствар. Реци само која од два разлагања хоћеш да употребим.

После тога Фидитид, говорећи о Закону који дозвољава оцу да бије своје синове, каже: „зар и онај, који је први донео тај закон, и који је учинио да га и његови савременици приме, није био исто тако човек као и ми што смо? Па зар према томе не бих и ја могао донети закон, који дозвољава сину да туче свога оца? Ето погледај петлове и друге животиње, и они се туку са својим очевима а има ли друге разлике између њих и нас до те, што они не пишу законе?“ Таква су била најмилија резонавања софиста. Тек на крају старац створи себи ново мишљење, и дошавши до закључка да су софисте неваљалци, поведе једног слугу са собом, и држећи у једној руци буктињу а у другој секиру, потрчи ка школи Сократовој, да је, заједно са свим онима што су у њој, поруши и понали.

По Мелос-кој ствари зна се, какав су пут себи прокрчиле те доктрине, јер су у тој ствари утврдиле теорију права јачега; и историчар се пита какав је то био патриотизам тих дошљака, који је у прошлости гледао само које какве непотребне старудије, и који је стављао своја лична резонавања, ту читаву војску специјалних аргу-

мената, на место колективном резонирању читавога града, сачињеном из многобројних заједничких радости и жалости. Није ли један од њих рекао, да је закон тиранин. Ни Ликург, ни Солон нису тако говорили, и зна се да је Пиндар називао закон „краљицом и царицом света“.

Грчка је живела десет векова под општинским режимом, и тај режим дао јој је снагу и славу и слободу и уски али енергичан патриотизам пред којим је Мед устукнуо. И ето дођоше људи који почеше поткопавати поштовање закона „божанства и веровања предака.“ Ти номади који су за паре и награду трчали од града до града, нису имали своје отаџбине, и ништили су љубав према отаџбини у срцима оних који су те љубави још имали. И жалосне последице те моралне револуције која увећава мисли али која слаби карактер, није требало дуго чекати: за мање од две трећине века становници тих некада тако живих градова имали су постати поданици македонски. Кад већ религије нестаје а оно бар нека отаџбина остане.

Ми на терет софистици стављамо врло много рђавих страна, па мислимо да нам је дужност да укажемо и услуге које је учинила тиме, што је философске медитације упутила новим правцем. Физичари ранијих школа бавили су се искључиво космосом; софисте су пак почеле проучавати и човека и његове способности и његов говор. Оштрећи дух разним суптилностима, спремали су га тако за корисније радове и тако су започели плодну опозицију између традиционалнога права, које је често освештавало и несмишљености, и природнога права које се налазило само у савести. За те услуге има се благодарити нарочито првим софистима, које треба разликовати од продаваца речи, и њихових дегенерисаних ученика, јер су то били философи и вешти дијалектичари које су и Сократ и Платон поштовали. Код некојих међ њима има мисли којих се не би одрицали ни стари мудраци. „Све животиње, рекао је Протагорас, имају оруђа за одбрану; човеку је природа дала појам о правди и гнушање од неправде. То су оруђа која њега штите, јер му његове природне наклоности иду на руку да ствара добре институције.“ Од Продикуса је она лена алегорија о Херкулесу, кога су, кад је ступио у активан живот примамљивале к себи и врлина и сладоштрасност, и он се приволео врлини. Ликофрон је рекао да је ноблеса уображено преимућство, а Алсидамао да природа не зна за људе слободне и људе робове. Кроз ту софистику, коју је Сократ пречистио, видео се нов један свет који се дизао. Оно што је грађанин ишао да изгуби, човек је добијао, и борба између *jus civitatis* и *jus gentium*, коју су школе сократове прихватиле, имала је управо да буде историја прогреса људског.

Аристофан је напао софистику ретком силином, и као лек против ње предложио је да се затворе философске школе, и да се за три генерације оде у назад. Али није ли и сам он имао све пороке свога

доба, неморалност, безверје. Прави лек није било незнање старих дана, он се могао наћи само у вирилној науци коју је инагурисао човек, кога је песник баш највише нападао.

III

Сократ је рођен 469 године. Мајка му је била бабица а отац скулптор звани Софрониск. Био је врло ружан, и то му је помогло те је још из раније разумео да је само морална ружноћа одвратна. Вели се, да је у почетку и сам био професије свога оца, и Паузаније је видео у цитадели Атинској једну групу, која је представљала грације покривене велом, за коју су говорили да је Сократово дело. И ако је био сиромаш, у брзо је напустио своју вештину, којој се, ко зна, можда није ни одавао, и поче да проучава дела и системе философа и својих савременика а и ранијих. Само ни те спекулативне студије нису му сметале да врши своје грађанске дужности, што је, у осталом, и по самом закону морао: храбро се борио у Потидеји, Амфиполису и у Делијону. У Потидеји снасао је рањеног Алкибијада, у Делијону остао је међ' последњима на бојном пољу, и за мало што није био заробљен. Војсковође су говориле, да су сви вршили своју дужност као што ју је он вршио, битка не би била изгубљена.

Не обрађајући много мажње на оно што су људи сматрали за неопходно потребно, трудио се да буде без многих потреба; да би био слободнији, живео је с врло мало; и лети и зими ишао је босоног, покривен неким бедним огртачем. Гнев силних и мржња или пљескање гомиле, утицале су на његову душу исто толико колико и топлота и хладноћа на његово тело. Седећи као судија с војсковођама победоцима на Аргусинусу, није хтео да суд свој формира према страстима гомиле. Кад се све савијало пред тријесторницом тирана он је претпостављао да им опонира томе, но да учини ма и најмању неправду. Живео је у сиротињи, и није хтео да буде богат. Алкибијад му је нудио земље, Шармид му је нудио робове, Аркелаос, краљ Македоније, нудио му своје благовољење, али је он све то одбио.

Па шта је то онда учинио тај храбри грађанин да га његови савременици прогоне, и да му се опет потомство толико диви?

Ево шта. Сократ је био предузео да ослободи појам о моралу од густих облака, у које су га били увили софисте. Пред дахом њихових енервирајућих и разорних доктрина, ништа није чврсто стајало. У којекаким опасним суптилитетима дух је обожавао самога себе, и масом голих речи гушио онај унутарњи глас који је природа усадила у нама. У човеку софисте су гледале само индивидуу, а Сократ је у њему тражио људску природу. Више врата храма Делфиског био је прочитао оно: „Познај самога себе“ и у томе је он себи нашао праве науке. И Демостен је рекао: „Најсветији олтари у души су човековој.“

и обојица су имали право. Јер наука о познавању самих нас открива нам дарове што их је човечанство добило с обавезом да се служи њима: интелигенцију да разликује добро од зла, слободу, да уме да нађе пут који ка њој води.

Занесен величином таквог једног задатка, Сократ напусти чисто спекулативне доктрине о проналажењу праузрока, порекла закона света, природе, елемената и т. д. и сав се предаде размишљању о нашим дужностима. Тврдио је да нам је природа ставила на домашај сазнање о правим потребама, и да нам само треба душу нашу отворити па да читамо вечне законе о добром, истинитом, па чак и лепом, законе, које је он, после Софокла, називао неписменим законима, и којима су неизбежна санкција биле патње и невоље, што су пратиле сваког оног који би се о њих огрешио. Пошто је тако, на супрот својих претходника, од човека створио центар свију медитација, он је тим створио праву философију, философију која је имала да изнесе на видело благо, што га у себи крије савест људска. Тако је он издигао над заблудама, грешкама и неправдама свога времена и места природни закон, једину људску буктињу која може да осветли пут којим се друштва крећу. Монтењ је после Цицерона врло добро рекао: „Сократ је скинуо с неба људску мудрост где је она само губила време, и дао ју је човеку, где управо она и има највише посла“.

Откривајући тако правду, која је стајала много више над специјалним законима сваке државе, Сократ је тиме указао друштвима идеал којем требају да теже, али ипак није ни најмање био противан утврђеноме реду. Породицу је оглашавао светињом, и налазио за мајку и супругу речи које су подсећале на жене из светог писма. Док су и његови најбољи и најславнији ученици осуђивали ручни рад, дотле је он имао храбрости да каже господарима робова: „Па зар слободан човек нема ништа друго да ради до да једе и да спава?“

Сократа су представљали као дубоког метафизичара, али га творац философије здравога разума није могао затворити ни у какав систем. Називали су га и великим патриотом, и тврде, као да је полудио да измени обичаје Атињанима, или бар Платон није далеко од таквог тврђења. Ми пак верујемо да Сократ није имао такве нарочите политичке тежње, и да му је амбиција била много виша. Индиферентан према свим спољним стварима, како још ни једном ни један Грк није био, тако, да је својевољно свега један пут или два пут изишао ван Атине, бавио се он искључиво унутрашњошћу човековом, и дане је проводио проучавајући самога себе и друге људе. Свој живот употребио је на то: да врлини и истини приведе коју душу људску. Наоружан силним оружјем: бистром интелигенцијом, којом је откривао заблуде, и суштилном и јаком дијалектиком којом је спутавао противника, ставио је себи за дужност да свуда и на сваком месту прогони лаж. И чи-

тавих четрдесет година испуњавао је он ту дужност своју с вером једнога апостола и са задовољством једног уметника, и уживао је у победама, које је добивао над уображеношћу и глупошћу. Није ли зар једнога дана успео да увери Теодоту, лепу Хетеиру, да има начина да своју професију учини много лукративнијом?

Његово поучавање људи без разлике, није било ни теориско, ни спремно. Вршио га је с дана на дан, где год је имао сузбијати какву заблуду. Стално на улици, и то не због каквих државних послова, пошто се он у њих није мешао до само онда кад га је закон на то терао — вребао је сваку лажну доктрину да је задржи, да је разголити, и покаже њену праву садржину — ништавност. Ишао је тамо и амо, често растројен и утоњу у дубока размишљања, тако, да му се дешавало да је остајао по читавих двадесет и четири сата на једном истом месту. Задржавао је пролазнике и разговарао с њима, или је улазио у дућане разних занатлија, и разговарао са сваким од њих о ономе што је свакога појединце нарочито интересовало. Полазећи од какве познате и признате истине, ишао им је на руку те су сами повлачили непредвиђене последице, и то тако, као да он ни најмање није утицао на то. Његова метода, под именом *сократове ироније*, беше се јако прочула. Њоме су се учили људи да мисле, и да се уверавају о томе, да је оно што мисле тачно. И због тога је Сократ, мислећи на занат своје мајке, самога себе назвао породиљом духа. Наводио је простије људе да, као сами од себе, стварају више замисли, о свом послу, политичара о државним пословима, софисту о питањима која претреса. А све му разговоре, зачињавала је по мало пронија. Сам је себе представљао као човека који истражује истину. Испочетка се претварао као да јако верује у знање свога противника, и као да је рад да се од њега научи. А после тога, мало по мало, па су се улоге мењале, све док противника није начинио смешним, или га није сасвим ућуткао. Интересантно је само то, да су га и тужиоци, и народ и виђени Атињани сматрали за софисту. Он им је истина умногоме био сличан извесним странама дискусије, али ипак за то, од њега софисте нису имале већег непријатеља. Уживао је да их доведе у забуну пред многим слушаоцима, а скоро никад није ишао сам. Тек што се негде појавио а оно се створи гомила око њега. Извесна га је руља увек пратила, на највише младићи, који су се одушевљавали његовом лакоћом и заједљивом речи, и ти су управо сачињавали његову школу. Па онда између њега и софиста била је и та разлика, што је од својих ученика тражио само пријатељство а не и новац.

Као своје историчаре Сократ је имао два своја ученика Платона и Ксенофона, једнога који је био генијални филозоф, и који је много додавао, прецизирао и тумачио, и другог човека обичне памети, који нам је представио интимнога Сократа, и који није довољно схватио

значај његове улоге, па желећи да се стави у одбрану његове успомене против оптужаба да је био атеиста, представио нам је Сократа много побжнијим но што је у ствари био. Његове су *успомене* управо нека врста сократског евангелија. У њима видимо мудраца у његовом свакодневном опхођењу, у његовом послу мисионара здравога разума, поучавајући свакога о лепоте, доброте и праведноме, одвраћајући младиће од јавних послова којима су они тежили с лудом амбицијом, и упућујући на против способне људе на те послове, који су опет, сумњајући у своје способности, бегали од тих послова. Сам пак никад се није хтео у те послове упуштати. Свуда је радио на слози: мирно пријатеље и завађену браћу, и стално је упућивао свога сина на поштовање према својој матери, чувеној Ксантини, поред које се стално учио стрпљењу. Тај активни део живота Сократова није ништа мањи за дивљење, од онога другог, спекулативног.

За познавање те стране живота Сократова треба се обратити Платону, јер Ксенофон говори само о практичним странама доктрине учитељеве. И пре Сократа избијала је по која варијета здравога разума, и дух истине који почива у нама, више пута је пробијао талог егоизма, којим је покривен. Али Сократ је био први који је од морала створио науку, из које ће човек себи извести правила о владању, која се обично мењају према времену и према местима. Тражио је стеноу на којој ће тој науци темељ ударити, и наставши је у савести, и у осећају достојанства људског, он је на њој конструисао наше моралне обавезе. По њему праведан је био онај, који је разумео обавезе које нам ставља живот у друштву с другим људима, а мудри био је онај који је знао да избегне зло и да чини добро, према чему, све су врлине биле у зависности од познавања ствари, и мудрост је била нека врста примењене науке, дакле врлина, својствена само интелектуалној аристократији. На двадесет векова пре Декарта, Сократ је изнео картезијанске принципе: да нема срамотнијег незнања но што је држати за истинито оно што се не зна, и да нема већег блага од задовољства ослободити се какве заблуде. Те су речи увек истините, и то је оно, што је права демократија добро разумела, кад је од обавезне школске наставе створила један од главних услова свога опстанка.

Сад, да ли због тога што је морао чинити концесије слабостима свога времена, или да би придобио што више ученика, или баш неспособност да се уздигне према каквом већем идеалу, — тек Сократ је често као циљ науке оглашавао корисно. И ако је говорио: „човек не сме никад да чини неправду чак ни према онима који су нама чинили неправде, нити сме враћати зло за зло,“ и још толико других племенитих речи, — његов морал није далеко од интереса, који, истина, не искључује пожртвовање. Узносећи врло високо осећање достојанства душе, и не дозвљавајући да честит човек може трпети мрље на

својој савести, Сократ је тиме ударио темељ ономе храму, у којем су стојници створили религију, која је имала толико славних следбеника.

IV

Зашто је тај праведник био осуђен на смрт као последњи злочинац? Тројака је била оптужба против њега: прво, није признавао богове ренублике; друго, уводио је нова божанства, и треће кварно је младеж.

И вере, које имају претензије да су сталне и непроменљиве, мењају се као и сва људска створења, и само тако и могу живети. Те промене врше се с једне стране позаком инфилтрацијом страних идеја, а с друге буђењем извесних духова, који више не верују у натприродност и труде се, да своје раније веровање у богове замену каквим новим веровањем. И због тога једновремено осете се најразноличнији покрети у друштву: у колико у вишим круговима завлада неверица, у толико се у нижим верска чуства до слепила појачају, а политичари пак и даље се придржавају званичне вере као потребнога *instrumentum regni*. У исто време одлази се и до крајњих граница скептицизма и сујеверја и нарочито до потпуне индиферентности. Тако на пример у Риму покрај Лукреција кад је писао дрске песме за младу поблесу, развратни култи Азије и Египта све су више и више заражавали ниске класе. У Француској конвулзионари савременици су Ле Метри-а. У Атини, док су Алкибијад и његови пријатељи терали шалу с мистеријама, а Аристофан одузимао боговима управу света, многи људи, којима су њихови стари заштитници додијали, јер их нису довољно заштићивали, усвајају нова сензуална божанства која им доносе многобројни странци придошли са обала Азијских и Ширејских: тракијску богињу Готито, фригиског бога Сабазидјоса, Сиријског Адониса и Сибеду „Велику мајку“, чији безобразни свећеници просе по улицама и продиру чак и у куће уносећи собом своју богињу. Тумачили су снове, продавали су амајлије, и такмичећи се са врачарима примамљивали су к себи оне, који више нису знали у шта да верују. Људи напустине старе обреде, неки, због какве више идеје, коју су проналазили у новим култима, а највише њих због сувише велике слободе и оргија донесених религија са Истока, или којекаквих чаролија или тобож неких откровења оракула орафских.

Право удруживања постојало је у Атини од најстаријих времена. Свако божанство имало је своја удружења, која су вршила све потребне обреде; али само грађани могли су бити чланови тих удружења. Но и странци добише право да образују верска удружења: тијаска, еранска; оргеонска, у која су примали и жене и ослобођене па чак и робове.

У тој мешавини развијале су се многе које и какве нездраве индустрије и проституције и духа и тела. Истина постојао је закон,

који је смртном казном кажњивао онога који је уводио страна божанства; али сва та страна божанства била су тако скромна из почетка и тако била повучена, да их је званичан свет или презирао, или није ни знао за њих. Па онда, што је главно, да би тај закон био примењен, требало је да који грађанин узме на себе, често пута опасну, улогу тужиоца. Међутим под ударима толиких јавних несрећа и нетрпељивост се беше пробудила. Свештеничке породице једино из наслеђеног пијетета, а друго да не би изгубиле поверење које су уживале због својих религијозних функција, да би осветиле своје богове, договоре се с конзервативном странком, коју су те силне новине плашиле, и израде те се проише смртна казна за сваког оног, за ког се докаже да исмева веру, с тим, да му се у исто време и имање конфискује.

Пре рата само су Анаксагор и Дијоген Аполониски били осуђени, а после куге, осуде су учестале. У Самотракији Дијагорас из Мелоса успео је да утекне испред гнева Кабира; у Атини био је осуђен што је разгласио тајне великих богиња, и држава је давала таланат сваком оном ко би га убио, а два ономе ко би га жива довео. Један пријатељ Периклесов, Протагорас, био је осуђен због атеизма, и једва је успео да утекне, али се доцније услед бродолома удавио. Све му књиге биле су спаљене на јавном месту. Његов ученик Продикус из Цеоса у својој дивној алегорији *Херкул на раскрсници* извор среће стављао је у врлини а не у задовољствима, али по њему богови су били дело људи, који су од појединих предмета који су им уливали страх или захвалност направили богове. Атина га је осудила да попије отров. Ту нетрпељивост Сократ је нападао свом снагом својом.

По њему постојале су две врсте знања, једна коју људи могу прибавити, и друга, коју су богови резервисали, а та подела стално постоји, јер још ни један људски дух није продро у регионе непознатог. Али посредством оракула, пророка или њихових представника; сами богови чинили су људима поједина откровења. Па и сам Сократ, и ако, као Омеров Хектор није веровао у знаке које су изводили из птичијег летења, веровао је у оракуле, само под условом, да им се човек обраћа за ствари које су ван домаћаја људске интелигенције, као на пример о будућности, која је тајна богова. Исто тако веровао је у тајну предсказивања, коју богови дарују појединим људима, својим љубимцима. Веровао је да се много добија тим натприродним саопштењима; и те тајанствене импулзузије његовога духа чиниле су му се као дело некога демона, који га је задржавао, кад је био на путу да учини какво рђаво дело. У томе демону, којем се Сократ тако пажљиво покораво, наћи ћемо само несвесна откровења јако развијенога моралног осећања.

Све велике религије обећавале су натприродне заштитнике. Персиски феруери, добре геније Грчке, анђели чувари Хришћанских народа, све су њих створили осећаји пијетета и појезије. И у Омировој

Илијади и *Хезијодовој Теогонији* слушали смо ми демонске гласове, а најчешће смо на њих и у старим веровањима, по којима су мртви били заштитници живима. Те гласове и философи су усвојили, кад су, било да маскирају, било да правдају доктрине које су могле бити оглашене као атентат на народну религију, давали демонима власт коју су боговима одузимали. *Златни урви*, који су свуда ишли, пунили су ваздух тим гостима неба и земље. Питагора је учио да праведни људи њима дугују за своју мудрост, а Платон у свом *Банкету* и своме *Федону* тврди, што је после и Менандар понављао: да сваки човек има свог породичног демона. „Ти генији, вели он, пуне простор између неба и земље, и веза су која спаја велико све. Божанства не ступају никад у директну везу с људима, него се преко тих демона разговарају с њима било кад спавају, било кад су будни.“ „Треба, говорио је даље, слушати глас разума, јер то је глас Бога, који нам говори из нас самих“.

Гомила је још више материјалисала веровање у демоне, и то веровање било је саставни део моралнога живота Једина. Према томе није било никакво чудо за Атињане кад се тврдило да је сам Сократ признавао да општи са демоном. Оптужба да је он говорио како има свог породичног генија, била је само повод бачен правовернима и гомили, који се претворио у опасност, кад се почело наводити још и то, да он не верује у богове својих отаца. Атина као и сви грчки градови имала је своју државну религију, и злочин верског непоштовања био је политички злочин, који, видели смо, какву је казну за собом повлачио.

У свом свакидашњем опхођењу Сократ се чувао да не вређа народну веру. И сам је приносио жртве и на јавним жртвеницима и ду својој кући; обраћао се оракулима и од њих тражио савете за живот. Опима који су га питали: на који ће начин одавати поштовање боговима, одговорио је „држите се обичаја своје земље“ и он, који је волео да дискутује о свим стварима, о томе предмету нерадо је говорио. Кад су га једног дана упитали шта он мисли о легенди О Бореју и Оритиу, одговорио је да нема времена да тумачи те историје, пошто му је главно занимање да проучава самога себе. „Ја још непрестано проучавам самога себе, као што и Аполон препоручује, и изгледа ми смешно да, не познавајући још и сама себе, истражујемо ма што друго. О тим историјама нећу да мислим, но ћу се само и даље проучавати не би ли једном дознао да ли сам какав монструм сложенији од Тифона, или неки простији мирнији „створ, у чијој природи има нечега божанског.“ А то је значило кидати са старом Јеладом, која је вековима уљубљавала своју машту појетским легендама; а у исто време, то је значило наступање новoga духа. Грци су дотле посматрали свет, а отада ће посматрати човека, и тако почети једну од великих еволуција човечанства.

Али поред тога што се уздржавао од религијозних полемика, Сократ је ишао за Анаксагором и превазишао га. И ипак Грчка под хиљаду разних форума само је обожавала природу. Философу из Клазомена припада слава да је почео да разликује интелигенцију од физичкога света, али његов космос био је још само суитилизована материја. Сократ је упутио философију правцем у коме ће наћи моралнога бога, који је био Бог запада и цивилизације, највише биће, које се у људске ствари није мешало као што је чинио син Сатурнов, руковођен чисто земаљском страстима. „Догод је, рекао је једнога дана, дух ваш спојен с телом, он управља њиме по својој вољи, исто тако треба веровати да и мудрост, која живи у свему што постоји, управља светом по својој вољи. Кад се ваш вид пружа на неколико стади, зашто да Бог видом својим не може обухватити све! Кад се ваш дух може једновремено бавити и догађајима у Атини, и у Египту, и у Киликији, зашто да дух божији не може једновремено мислити о свему! Знајте да је величина божанства толика, да једним јединим погледом види све, да све чује, да је свуда и на сваком месту, и да се једновремено брине о сваком делићу света“

И поред те тако високе концепције не треба веровати да је Сократ имао пречишћен појам о једном једином, личном Богу, нити о спиритуалности и бесмртности душе. Велики дијалектичар није дошао до тако прецизног догматизма. И *Апологија* и *Федон* који осветљавају његове идеје, показују нам исто тако и његова лутања. И тај велики мудрац о смрти је знао колико и ми. Тако на пример у *Федону*, поред афирмација које изгледају сасвим одлучне, има фраза као што су и ове, које је изговорио на дан своје смрти: „Ја се надам да ћу се састати с честитим људима, ма да то несмем тврдити, али да ћу се тамо наћи с боговима, пријатељима — људи у то верујем, *ако има начина у томе погледу о чему човек може сигуран да буде.* — Ослобођени слабости тела, надам се да ћемо говорити с људима слободним као што смо и ми, и сами собом познаћемо есенцију ствари; истина се састоји у ономе *може бити.* — Да ли је душа наша бесмртна? *Чини ми се да се то може тврдити, и да није на одмет веровати у то. С том надом требао би свако да се одушеви.*“

Те Сократове несигурности односно будућег живота, биле су у очитој противречности с народним веровањем и те речи његове хармонирале су с његовом философијом интереса. Он се надао али није доказивао та надања своја: што је у ствари било мудро разликовање између вере и памети. Али гледајући све те сумње лако је разумети, да је и велики противник софиста, баш као и они сами, утирао пут ка скептицизму. И ако је он, говорећи о највишој сили, говорио час Бог, час богови, час божанство, и с убеђењем веровао и у ниже богове, и у геније, народни инстинкт није се varaо: у таквом систему

није било места за вулгарну теологију, за слабости, борбе и пороке господара Олимпа, који су оправдавали и слабости и пороке њихових обожавалаца.

Шта се могло о оваквим речима мислити: „Оно, што се обично подразумева под светошћу само је једна врста трговине између човека и Бога, и у тој трговини Бог ништа не добија. Реци ми Етифроне, шта ће боговима наше жртве и наше молитве? Добročинства њихова према нама несумњива су; сва наша добра долазе нам од њих. Али шта ће њима оно што ми њима нудимо?“ Па онда „Зашто би богови обрађали већу пажњу нашим жртвама него нашој души.“ Кад не би тако било и највећи злочинац жртвама би им се могао умилостивити. Не, не, само су они праведни који се и речима и делом одужују и боговима и људима.“ А то је било управо порицање народнога култа. Према томе било је разлога да га оптуже због напада на политеизам, али да ли је то био какав злочин? — по нама то свакако није био никакав злочин али је био за његове савременике; јер не веровати у шта сав свет верује, у очима правоверних то је исто, што и немати никакве вере.

Али био је и други основ за оптужбу, који је судијама изгледао страشان: и Сократ као и сви философи његовога доба није волео демократију. Његовим поукама приписивали су неморалност и злочине неких његових ученика, на пример Критијаса, најстрашнијег међ тријесторицом тирана, који је тврдио, да су веру измислили законодавци ради одржавања реда по градовима, Шармида, једнога од његових колега из страшнога комитета, Терамена опет једнога од тријесторице, Алкибијада, који је у два маха био издајца своје отаџбине. Пребацивали су му што је често говорио: „да је глупост да грашак решава избор шефа републике, а међутим ни један пилот, нити један архитект не бирају се на тај начин.“ „Нису краљеви и шефови, говорио је, они што носе скинтар, и који су то благодарећи избору гомиле или сили, него они, који су способни да владају.“ Његова је и она реч, или се бар тако каже, пуна философскога духа, али која је у граду, у којем је патриотизам био јако развијен, вређала: „Ја писам из Атине, ја сам из света.“ Својим ученицима говорио је, да је најважнија ствар за свакога морално лично усавршавање, а не брига о општим интересима. У свом *Горџијасу* Платон наводи ове речи Сократове: „пристаништа, арсенали, утврђења све је то којешта.“ Не упуштати се тако у друштвену активност, значило је напустити идеје које су вековима сачињавале живот државе. За Демостена пак „напустити своје место на које су нас претци упутили, злочин је, који заслужује презирање“. И ако је Сократ у два маха одрекао послушност тријесторици, биће да је ипак био стављен међ оних три хиљаде, а и то је био један од разлога у очима оних, који су оборили тиранију. Била им је пред очима ствар Хермеса, у којој је потцењивање богова личило на за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.unizg.hr

веру против демократије. На и између најјачих модерних његових бранилаца, многи налазе да није баш много поштовао законе земаљске.

Анитос, штављач кожа, богат човек и човек од утицаја, страстан демократа, кога су раније тријесторица гонили, био је главни тужилац. Сократ га је увредио тиме што је одговарао сина његовог да продужи очев посао. У томе су Анитоса помогли још и Мелетос, један рђави поета, ретор Ликон. Суд је био хелијаста; пет стотина педесет и девет чланова били су присутни. Лизијас, чувени оратор тога времена, понудио је своје услуге Сократу, али их он није хтео да прими, и сам се бранио с висине човека, који се баш није много кидео, бранећи свој живот. На оптужбу да не верује у богове републике, и да уводи нова божанства, мудрац је одговорио да је без престанка поштовао богове своје отаџбине, и да им је подносио жртве и на јавним жртвеницима а и у својој кући, и да су многи слушали кад је препоручивао пријатељима да консултирају оракуле и да питају аугуре. Али кад је почео да говори о своме генију, међ' слушаоцима настало је врење. Признавали су утицај генија на ствари овога света, то је била традиција. Али су се бунили на помисао да један човек има на служби једног породичног генија, који га је водио кроз живот. Та претензија његова да је у сталној комуникацији с боговима изгледало им је као хуљење на богове, и у очима демократије која тек што беше изишла из олигархије тражити за себе неке привилегије, противно једнакости, — изгледало је да може само доћи од пријатеља, једнога међ' великима које су збацили. На педесет и четири године после смрти Сократове Есихин је смрт његову приписивао политици.

Пошто се са задовољством исповедио о божанству које је узео себи за вођу, Сократ је додао: „Још ћете ме више омрзнути кад вам кажем да ме је Питија огласила за најправеднијег и најпаметнијег међ' људима.“ Па онда, пошто је хтео да их још више наљути, говорећи с похвалом о једном Шпартанцу, додао је, гако је Аполон уздигао Ликурга још више. Односно друге тачке оптужбе, на њу су његова дела унапред одговор дала, и позвао је очеве оних, које је, као што су га теретили, он покварио, да сведоче против њега. Површно је говорио о политици, и свршио је свој говор заклетвом, да се неће повинovati пресуди, ако га ослободе као невина под условом да се одрекне мисије коју је предузео на велику корист Атине, то јест, да и за самога себе и за друге истражује мудроет. „Богу се треба попре повинovati него људима.“ Реч која даје право на буну и која кида друштвене везе које се стварају из повиновања законима државним. Ко, после таквог једног примера не би покушао, да се, на основу унутарњих открића, стави више свију осталих? Као што тврди Ксенофон, Сократ је налазио, да је, свршавајући тако с животом умро на време. Са две стотине осамдесет и једним гласом, против две стотине шесет и осам,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.BG

Сократ је био оглашен за кривог. Ономе, који је тако високо уздигао морално достојанство човеково није личило, да се послужи средствима обичних оптужених да би придобио судије. Он је хтео да му потомству смрт буде санкција живота, и у одбрани својој више се обраћао него судијама.

Требало је одредити казну. Мелетос је предложио смрт. Сократ је на то рекао: „Атињани, зато што сам се сав био посветио служби отаџбине, радећи без одмора да суграђанима својим улијем што више врлина, зато, што сам због тога занемарио своје домаће ствари, и службу, и достојанства, осуђујем самога себе, да за остатак дана што ћу их провести у Пританеји, будем храњен на трошак републике.“ Осамдесет судија које је толики понос вређао, приђоше онима двестотине осамдесет и једном и гласаше за смрт.

По Платоновој *Дијалогији*, последње речи Сократове показују мирноћу, коју је и Катон Утички пре но се убио самоме себи желио: „Од две ствари једна, рекао је, или је смрт потпуно уништаваће, или је то само прелазак душе са једнога на друго место. Ако све ништи, смрт би била ноћ без снова, ноћ вечна и благословена. А ако је смрт само промена места, каква срећа што ће човек на том новом месту наћи оне које је познавао. Али, време је да се раставимо, мени, да идем да умрем, а вама да останете да живите. Кома ли је од нас додељена боља судбина? Тајна за нас људе, али не и за бога“.

Тридесет дана провео је у затвору под стражом једанестиорице, чекајући повратак *теорије* послате у Делос, пошто су закони забрањивали да се у том међувремену ма ко погуби. То време провео је Сократ стављајући у стихове Езопове басне, и разговарајући се с пријатељима о највишим философским идејама: бесмртности душе и будућем животу. У очи дана повратка освештане лађе, Критон, један од његових ученика, спремио је био све за бегство Сократово у Тесалију. Али је Сократ то одбио, говорећи му о законима отаџбине, и моралној дужности свију осуђених грађана, да се подвргну казни, коју су судије изрекле. На послетку и последњи дан дође. Сократ је сав тај дан провео у разговору што нам га је Платон сачувао у *Федону*. Пред залазак сунца донеше му отров, који је он мирно испио, окружен пријатељима који су плакали; и сам је апсанција плакао. Када се смртна хладноћа већ била почела да осећа у ногама, и да се шири по горњим деловима тела, Сократ је, смешећи се и то више скептички но с презирањем рекао: „Критоне, дугујемо једнога петла Аскленијосу, не заборави да се одужимо.“ Тиме је хтео рећи, да га је смрт ослобађала терета живота, и да се зато треба захвалити богу избавитељу. Мало доцније лаки покрет тела наговестио је, — да га је душа оставила (Маја или Јуна 399.).

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

Ученици Сократови престапаше нестрпељивошћу која је стала даве њиховог учитеља, разбегоше се у Мегару и друге градове. Собом су носили и његове доктрине, које су светлиле по свим крајевима у којима је грчка раса становала, и које се по предању једнога од њих, покренуле чак и тешку памет Беоцијанаца. Различно као што је и сам човек, из тих доктрина ницали су многобројни системи. Све школе, сав философски покрет читавога света, све то дошло је од Сократа. Човек кога је онтужио штављач кожа Анитос, створио је друго царство Атини, царство мисли.

Виктор Дири

БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Учитељске плате у Троједној Краљевини — Један хрватски лист, донео је пре краткога времена један врло важан предлог, који се односи на награде хрватских учитеља и учитељица. Награда је наших наставника народних школа врло бедна, вели исти лист, и стога скрећемо пажњу влади и Земаљском Сабору на захтеве учитеља-ица, који траже да им се награда регулише по овом шематизму :

чиновничка класа	периодска повишица	ПЛАТА		Додатак за рад у прод. шк.	СТАНДАРИНА		
		учитељима	учитељицама		у Загребу	У Осеку, Вараждину, Беловару, Огулину, Госпићу, Пожеги, Митровици, Вуковару, Карловцу, Земуну и Сиску.	у осталим местима
X	1	2400	2200	200	490	420	350
	2	2200	2000				
	3	2000	1800				
XI	1	1800	1600		420	360	300
	2	1600	1400				
	3	1400	1200				

Према овоме шематизму учитељи и учитељице имали би дакле служити свега тридесет година, рачунајући сваке пете године периодску повишицу од 200 круна. Почетна плата учитељу треба да буде 1400 круна, а учитељици 1200. Писац тога предлога зна да учитељицама неће бити право што их није изједначио са својим колегама, али их моли да се не љуте на то јер он има нарочитих разлога зашто их у томе погледу није изједначио.

Да ли ће овај предлог данашња влада и Земаљски Сабор примити, то ћемо ускоро видети.

Жене научници. — У Лондону је друштво „Royal Society of Science“ одликовало Г-ђу Bert'y Ayrton медаљом. Г-ђа Ayrton је свршила математичке студије на Универзитету у Кембриџу (Cambridgen), за тим је дошла у Лондон, где је свршила техничку Академију. Ту се удала за професора Ayrton'a, угледнога електротехничара енглеског. Са својим мужем одала се Г-ђа Ayrton студијама електротехничким, и постигла је велики успех. Написала је о томе предмету знамениту студију, и школску књигу о електричној светлости. Ова се књига употребљава не само у Енглеској, него и у Немачкој на техничким великим школама. Њена кћи удата је сада за једнога књижевника и кажу да је такође једна од врло даровитих списатељица.

*

Мопасан и његови издавачи. — Мопасан је био не само велики писац, него и врло практичан трговац са својим књигама. Пре но што је које своје дело издавао у облику књиге, штампао га је у којим новинама. За романе су му плаћали динар (франак) од реда, а новела или приповетка коштала је једанпут за свагда 500 франака. Чим је ко повредио његово право, он се обраћао суду и тражио накнаде. Један амерички лист публиковао је једну његову новелу, он се одмах обрати суду и овако се жалео судијама: „Париске новине скупо плаћају моје име... За то тај амерички преводилац мора да га респектује. Моја дела се превode у целој свету, продају у многим издањима и плаћају се са знатном ценом.“ Године 1891., утврђено је, да је његова литерарна продукција продана у 373000 екземплара. Преписка између овога францускога писца и издавача му, врло је велика и опсежна. Из ње се види да је Мопасан одиста био велики трговац, који је умео вешто да се користи тражењем својих књига. Једнога дана он се увери да му је новела „Кућа Телије“ распродата и да је већ три месеца нема у књијарском промету. Одмах потражи издавача, јер је у тој ненажњи гледао страховито гажење његових интереса. Да је Мопасан само за новац писао то је он отворено изјављивао, и у томе је, кажу, имао чак и неко уживање.

*

Катедра за српски језик и књижевност, на Универзитету у Кракову. — Студенти чешког Универзитета у Прагу поднели су ректору представку за оснивање нове катедре југословенске књижевности. Молба је врло новољно примљена и ректор је обећао да ће све учинити колико до њега стоји да им се жеља испуни. Још пре тога на Јагелонском Универзитету у Кракову основана је катедра за наш језик и књижевност. За лектора је именован Тадеј Станислав Грабовски. Он је до сада познат као прилично добар познавалац свију југословенских књижевности, и наде које се на њега полажу сасвим су оправдане.

*

Зимња школски одмор. — Један мађарски учитељ предложио је ових дана Министарству Богочасти и Јавне Наставе да се школски одмор подели на *летњи* и *зимски*. Зими да буде месеца јануара, кад је највећа зима, а лети јула, када је најјача врућина. Мађарско учитељство бавило се тим предлогом доста дуго и најзад је изјавило да се с тим не слаже. Разлог је томе што се становници Угарске баве већином земљорадњом, те су им деца лети потребнија него зими.

*

Против неморалне књижевности. — Један прекосавски школски лист доноси ову корисну белешку:

„Знамо да се и код нас почеле уносити књиге неморалне садржине, оне су већином преводи и за чудо да имају добру прођу. Оне налазе више купаца, али се мора признати да имају и своје растуриваче. Код већих народа на Западу овакве су књиге отеле прилично маха, и озбиљнији људи, пријатељи истинског просвећивања, озбиљно се старају да стану на пут томе. И међународни конгрес у Киљу, прошле године бавио се тим питањем подоста; те се од једнога члана који је на њему био, могле чути оваке речи: „Са нарицањем слабо ћемо користити самој ствари, на страну с тим. Ми треба да озбиљно потражимо и нађемо прави пут којим се долази до правилног решења. Ја сам га можда погоднио, можда и не. Али ако сам га погоднио, онда треба сви, и који смо овде и који нисмо, да порадимо да на тај пут изведемо наш народ. *Треба да омилимо народу књигу.* Нажалост, ни код нас у Немачкој нема у сваком месту народних књижница, а оне би нам помогле да остваримо оно што горе рекох. Но кад тога нема, зар их не би могле заменити школске књижнице“. „Учитељ воли и познаје књиге своје књижнице: он може учинити да то исто буде и са његовим ученицима. Ови ће онет завелевши књиге и добвниш љубав према читању, унети то и у дом родитељски. Овде ваља претпоставити да у таким књижницама имају места само добре и корисне књиге“. — Да ли би смо могли и ми поћи тим путем? Пита исти лист.

*

Бугарски учитељи. — У јулу месецу прошле године држали су бугарски учитељи збор на коме су се саветовали шта ваља предузети да им се стање побољша. Но како одлуке, тада донесене, нису имале никаква дејства, то су социјски учитељи пре кратког времена онет одржали један збор (око 200 на броју) и ту донели једну резолуцију у којој се протестује: 1) против оних власти које не помажу поправци материјалнога и моралнога стања учитељства, а то би по дужности морале извршити; 2) моли се Народно Сабрање да се оно заинтересује, и нареди влади да ова предузме потребне кораке у том правцу; 3) резолуција да се преда председнику Нар. Собрања министру просвете и министру финансија. Резолуцији су се придружили и универзитетски студенти.

*

Нов наставни предмет у Енглеској. — Један енглески лист донесе је нов закон по коме се у свима енглеским школама као обавезан предмет мора предавати и *хигијена уста*. Наставници су дужни да предају сваки дан најмање један час овај предмет. Ту ће се говорити о чистом држању уста, о употреби добре четке, неговању зуба ит.д.

*

Мађарске школе у Хрватској. — Будимпештански часопис „*Vasarnapi Ujsag*“ донео је недавно један чланак „О мађарским школама у Хрватској и Славонији“, у коме писац Ernst Sagisa вели да је прва мађарска школа на хрватској територији отворена 1890, у Коморским Моравицама. Пре шеснаест година, вели Sagisa, отворена је та школа у једној чедној собици са четрдесет седам ђака, и то на месту где се шачица Маџара борила противу толикога похрваћивања. Поред свих неприлика које су се том красном почетку мађарске школе стављале на пут од стране хрватских области, ипак је она успела да за кратко време стекне добар глас. Тај успех побудио је угарске министре просвете да на више места с оне стране Драве оснивају мађарске школе које ће се опирати валима хрватства и пошрбљивања.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.knjazica.com

Тако је 1890 основана Мађарска школа и у Броду, Године 1895 у Земуну и Винковцима; год. 1896 у Загребу, 1897 у Осеку, 1904 у Даму, 1905 у Митровици, Руми, Индији и Нашицама. Сви ти заводи испуњавају врло добро патриотску мисију у интересу мађарства. Особито пак онда када је хрватска влада дозволила тим школама право јавности. Те школе не само да чувају мађарску децу од похрваћивања у хрватским школама, већ шта више шире позивање мађарскога језика у српско-мађарским областима.

Каки је успех у томе био, најбоље показује ова табела:

	Маџари	Хрвати	Срби	Немци	Друге народности
Коморска Моравица	19	35	19	3	1
Брод	202	23	7	62	2
Винковци	150	17	5	83	1
Земун	67	—	3	34	83
Загреб	280	28	—	10	—
Осек	271	19	10	89	1
Нови Дал	146	46	29	63	—
Нашице	98	17	11	—	—
Митровица	43	3	3	8	—

У тим школама обучавана су деца најразличитијих народности која су на крају године сва мађарски осећала и мислила. Међу тим школама најзамљивија је она у Новом Далу. Она се налази у сред једне пуне равнице, па ипак деца долазе из најудаљенијих крајева. Само учитељско особље стације три километра далеко од школске зграде. Деца долазе и одлазе такозваним „школским возовима“. Милина је вели писац, видети кад та деца остављајући школу сва заједно (мађарска српска, хрватска и немачка) запевају песму: „Jsten aldd meg a magyar“. Човеку је топло око срца, јер види да је тамо доле у Хрватској и Славонији образовање деце поверено добрим рукама. „Ми поздрављамо те драге и одушевљене педагоге, који у најслабијим материјалним приликама, услед валова народности, проповедају родољубље, као што су апостоли приповедали Божју реч; тако они шире праву мађарску културу, која ће ускоро бити темељ недавно склопљеног хрватско-угарског братинства“.

Овде Мађари не би требало да имају ништа противу тога што њихова деца уче хрватски, јер она међу Хрватима и живе, али је за чудо што они траже да српска и хрватска деца уче мађарски у оној земљи где су она као таква рођена и где су одрасла. Хрватска би влада требала да нађе начина, баш у интересу споразума, да се не стварају јаничари у њиховој земљи.

*

Изложба јеврејске уметности у Лондону. — У народној галерији Whitechapel, отворена је изложба уметничких творевина из прошлога и данашњег века. Изложба не показује карактер праве јеврејске уметности, него више карактер уметности оних народа у којима Јевреји живе. Шта више на изложби се могу видети и такви радови који ничега заједничкога немају са јеврејском културом.

*

Српско Народно Позориште. — По решењу књижевно-уметничкога одбора и одобрењу министра просвете, Управа Народнога Позоришта расписала је стечај за оригиналне комаде из српске историје или српскога живота,

писане стихом или у прози. Награде су три, и то: прва 1500 динара, друга 800, а трећа 400 динара. Награђено дело добиће осим тога од сваке пред-
 ставе по 15 од сто тантијеме. Рукописе треба поднети управи Позоришта до 1
 септембра 1907 године, потписане или на уобичајени начин под шифром.
 Награђене комаде Управа се обвезује представљати у току идуће позоришне
 сезоне. Писац се обвезује, да пре престављања награђеног комада у Народном
 Позоришту, комад неће штампати. Резултат стечаја биће објављен до 30
 октобра 1907 године.

*

Одбио награду. — Чешком песнику Махару, који станује у Бечу, од-
 редила је Академија Наука са његове последње песме трећу награду. У часо-
 пису *Часу*, песник одбија ту награду и вели да је може сматрати само
 као — особиту увреду.

*

Нобелове награде. — Као сваке године тако су и прошле на дан 10
 децембра биле подељене Нобелове награде. Награду за *аквију мира* добио
 је председник Савезних Држава Северне Америке Teodor Roosevelt. Награду
 за *физику* М. J. Thomson, професор на Универзитету у Кембриду. Награду
 за медицину добили су професори Golgi у Павији и Матон у Мадриду. На-
 граду за књижевност проф. Giose Carducci у Болоњи.

Свака од ових награда износи по 140480 франака.

*

Вера је приватна ствар. — Месеца децембра прошле године ступио је у
 важност закон француске Републике по коме се сва манастирска и црквена
 добра имају предати на управљање самој француској држави. Цео културни
 свет француски слаже са таквим поступком своје владе и жели да се вера
 огласи као приватна ствар. Разуме се, томе је противан римски Ватикан и
 цело француско клерикално свештенство, али изгледа да ће разум победити
 и да ће вера много изгубити од онога значаја што га је некада имала.
 Клерикалци су почели да буне сељаке у своју корист, али им ни то неће
 помоћи.

*

За просвету. — Друштво хрватских студената за науку алфабета
 у Загребу, обратило се пре кратког времена интелигенцији свога народа једним
 апелом који гласи овако:

„Година дана има већ, од како у нашем народу сузбијамо највеће ње-
 гово зло и лечимо најљућу рану — неписменост. Успеси наши, и ако су
 према слабиим нашим силама и оскудним средствима, што су нам стајала на
 расложењу, доста замјерни, — ипак су према огромној задањи, коју је тре-
 бало савладати, врло незнатни. Двадесет до тридесет течаја губе се управо
 у стотинама хиљада неписменог нам народа. Стога ће све наше настојање
 бити и на даље осуђено на неплодности и мајуности ако се ограничи је-
 дино на ђачке кругове. Ако се хоће алфабетизму у Хрватској доскочити
 морају се тога посла латити сви интелигентни и родољубиви појединци и
 окупити се у једну јаку и сложну *организацију*, којој ће бити прва задања,
 да најпре одстрапи или бар на минимум сведе народну неписменост, те да
 згодним штивом и речју унесе у наш народ резултате светскога културнога
 напретка.

Зато је наше друштво ставило себи у задаћу да ове (идуће године) прошири идеју народне просвете по свима крајевима хрватске нам отаџбине; а то се даде извести једино окружним (котарским) и месним организацијама за сузбијање аналфабетизма и ширење народнога просвећивања. Ове организације, у које би се имала скупити сва интелигенција, а на челу им најугледнији људи, из котара, имале би за задаћу да у своме котару пролагирају идеје за сузбијање аналфабетизма, да се брину за отварање течаја и њихово издржавање, те да тако са своје стране подупру деловање нашега друштва у провинцији. Стога ће потписано друштво врло радо свакоме на захтев пружити исцрпне писмене информације о читавоме раду, а употреба ли кога од наших чланова оно ће и то урадити, да би се само могла потанко разложити средства и начин, како се најуспешније може радити на томе пољу.

Ми смо спремни и надаље свим својим силама радити за остварење наших циљева, а до хрватске интелигенције једино стоји, хоће ли наш рад имати и већи, видљивији успех по народни развитак и напредак.

Умољавам стога свакога онога коме на срцу лежи благостање његова народа, да нас у нашем предузећу потпомогне. Напосе пак молимо родољубиво учитељство, да се оно што већма заузме за оснивање оваквих народно-просветних организација, јер ће тиме уз просвећене оцење имати и олакшан посао око васпитања деце.

Сложним радом свих сталежа и кругова постићи ћемо једном да и хрватски народ поносно може стати уз остале напредне и просвећене народе.

Мило ће нам бити ако то што скорије буде! — Друштво хрватских свеучил. грађана за пучку аналфabetу у Загребу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Г. *Јова Миодраговић*, професор из Београда, изволео је поклонити књижици дојачичке школе своје четири књиге: »Дух наставе и васпитање у Србији«, »Моћ наслеђа«, »Други мирис босиљков« и »У Вукову завичају«.

Г. *Тодор Божић*, свештеник ботуњски, као и прошле године, оденуо је два сиромашна ђака ботуњске школе и ове године.

Г. *Живан Ивановић*, деловођа суда општине В. Крчмарске, о прошлом годишњем пениту, поклонно је 5 комада књига »Београд«, да се раздаду одличним ученицима.

Г. *Василије Павловић*, тежак из В. Крчмара, о овогодишњој прослави Св. Саве, поклонно је три парка опанака: један пар одела, и два туцета плајвазова, да се разда сиромашним ученицима ове школе, а за спомен своје покојне мајке Стане.

Још за живота пок. *Јованца Цауић*, бив. трговац, завештао је Фонду сиромашних ученика пиротске гимназије суму од 100 динара и тиме је постао добротвор овога фонда.

Г. *Филип Ла Реногјер*, велики добротвор сиромашних ученика Пиротске Гимназије и ове је године послао управи гимназије 350 динара, да се 200 динара разда пред Божић сиромашним ученицима пиротске гимназије а 150 сиромашним ученицима пиротских осн. школа.

Уава Пиротске Задруге обдарила је са 20 пари обуће сиромашне ученике пиротске гимназије.

Г. *Филип Ла Реногјер*, познати добротвор српске сиротиње, као и увек, тако и ове године сетио се сиромашних ђака кладовских школа и послао 300 динара, да им се набави одело.

Г-ђа *Радојка* и г. *Радомир Матић*, писар срески, а за покој душе и успомену на своју рано преминулу кћер *Милену*, приложили су школи Сопотској десет динара, за који новац да се купи »карта Краљевине Србије«.

Суд општине гологлавске у срезу подгорском окр. ваљевског као и прошлих година: 1903, 1904, 1905, тако и 1906 исплатио је сав прирез школи гологлавској и по буџету за 1906 годину.

Највећа је заслуга за ову марљивост према школи *Вукашина Ст. Савића* председника исте општине.

Г. *Богољуб Н. Милошевић*, свештеник сјечо-ријечки, подарио је сиротним ученицима школе сјечо-ријечке десет динара, да набаве обућу за божићне празнике.

Г. *Драгољуб Спасојевић*, трговац из Краљева, на дан свог крсног имена — Св. Акимвија Столника — сетио се и сиромашних ђака краљевске основне школе, те се истог дана уписао за члана утемељача у »Фонду сиротних ђака основне школе у Краљеву«, са улогом од шездесет динара.

Гл. Влад. *Ј. Дерок*, арт. техни. кадетан I класе, и *Никанор Милковић*, старешина манастира Благовештења — страгарског — одели су по једног ученика са одећом оделом школе страгарске.

Г. *Сима Симић*, трговац из Тузлице, изводео је подарити одличним ученицима страгарске школе 15 комада разних књига.

Г. *Никола Тошковић*, трговац из Страгара, изводео је подарити ученицима страгарске школе: 50 комада плајваза, 50 комада писаљака, 50 комада држаља са перадима, и 10 комада камених таблица.

Г. *Божидар В. Јаковљевић*, свештеник из Бершића, а парох села Брајића, помогао је у подизању школе брајићке и приложио на ову сврху око 400 динара у готову новцу; а поред тога, приложио је истој школи звоно у вредности 250 дин.

Управе школске и овим путем изјављују именованима своју топлу захвалност.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писца, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

МУЗЕЈ СРПСКЕ ЗЕМЉЕ.

ГРАЂА ЗА ФАУНУ СТАРЕ СРБИЈЕ И МАЋЕДОНИЈЕ

Одмах у почетку свога рада на прикупљању разноликих природнина, Музеј Српске Земље обратио је пажњу и на земље ван Краљевине. Захваљујући својим пријатељима, Музеј је набавио разновременог материјала из Старе Србије и Маћедоније. Од тога он сада предаје јавности, на сличан начин као и у својим ранијим публикацијама, спискове птица и наукова, које је одредио г. Душан Стојићевић проф., и спискове колеоптера и хемиптера, које је детерминисао г. Недељко Дивац, асисенат у зоолошком заводу Универзитета. Хемиптере и колеоптере из околине Дојрана и Солуна сакупио је у својим екскурзијама г. др Живојин Борђевић, проф. Универзитета.

Тешке и за прикупљање природнина незгодне прилике у којима се налазе Стара Србија и Маћедонија, објасниће скромну количину прикупљеног материјала, а мало познавање ових крајева оправдаће поступак управин, што је одмах приступила објављивању његовом.

I. Списак птица из Старе Србије и Маћедоније.

Упоредо са скупљањем птица по Србији прибиран је и орнитолошки материјал из ових двеју покрајина. Том приликом музејским пријатељима обраћена је пажња да бележе народна имена птица. Птице су већим делом из околине Скопља и Тетова. Највише их је у балговима, што је и у тексту означено (словом В). Поред сваке тице обележен је, по могућности, пол, место где је и време кад је убијена. Добивено је и нешто јаја и птичијих гнезда, али у тако маленом броју да се за сад објављивати неће, као и неколика проматрања о врстама које се у списку не помињу, а виђане су око Скопља и Битоља.

Г. Спасоје Илић пређ. учитељ у Дојрану забележио је ова имена из тога краја: бело вранишче (= *Mergus albellus* L. ♂), црно вранишче (= *M. albellus* L. ♀), црна краа (= *M. merganser* L.), сурле (= *Sterna hirundo* L.) и кукаљка (*Podiceps cristatus* L.). У Тетову коса (*Merula merula* L.) зову гроздарка (или по тур. каратаук) а обичну сеницу (*Par. мајор* L.) сеничарка.

Да би се избегло понављање у тексту, треба запамтити, да се близу Тетова налазе брдо Бал Тепе и Тетовска Текија (Тећа или Теке) а у тетовској су кази села Сиричино, Врагница и Туденце. Сејмениште је

23. *B. Carduelis carduelis* (L.) ♂ Скопље 2. VI. 1905.
 В. " " " ♂ Чучер 20. IX. 1906.
24. *B. Acanthis cannabina* (L.) juv Битољ 11. VI. 1906.
 В. " " " ♀ Св. Илија 23. IX. 1906.
 В. " " " ♀ Св. Аранђел 24. IX. 1906.
25. *B. Fringila coelebs* L. ♂ Бал Тене 28 VI. 1905.
 В. " " " ♂ Св. Илија 23. IX. 1906.
26. *B. Passer montanus* (L.) ♂ Текија 1. VI. 1905.
 В. " " " Битољ 11. VI. 1906.
27. *B. Passer domesticus* (L.) ♀ Тетово 28. IV. 1905.
 В. " " " ♂ Битољ 11. VI. 1906.
 В. " " " ♂ Чучер 20. IX. 1906.
28. *B. Sturnus vulgaris* L Скопље 9. IX. 1904.
 В. " " " ♂ Тетово 21. IV. 1905.
 В. " " " " 3. IV. 1905
 В. " " " Битољ 11. VI. 1906.
29. *B. Garrulus glandarius* (L.) ♂ Скопље 16. XII. 1903.
 " " " ♀ Нерези 15. IX. 1904.
 В. " " " ♂ Вратница 24. I. 1905.
 В. " " " ♀ " 4. V. 1905.
 В. " " " ♂ juv. Бал Тене 21. VI. 1905.
 В. " " " ♂ " 21. VI. 1905.
 В. " " " ♂ Св. Илија 22. IX. 1906.
 В. " " " ♀ Св. Аранђел 23. IX. 1906.
30. *B. Colaeus monedula* (L.) ♀ Скопље 2. VI. 1905.
 В. " " " ♂ Битољ 11. VI. 1905.
31. *B. Lanius collurio* L. ♂ Скопље 2. VI. 1905.
 В. " " " ♂ " 2. VI. 1905.
 В. " " " juv. Чучер 20. IX. 1906.
 В. " " " juv. " 20. IX. 1906.
32. *B. Muscicapa grisola* L. ♂ Св. Аранђел 24. IX. 1906.
 В. " " " ♂ " 24. IX. 1906.
33. *B. Muscicapa atricapilla* L. ♂ Вратница 20. III. 1905.
 " " " ♀ Св. Илија 23. IX. 1906.
34. *B. Hirundo rustica* L. ♀ Бал Тене 28 VI. 1905.
35. *B. Coracias garrula* L. ♂ juv. Туденце 22. VI. 1905.
 В. " " " ♂ juv. " 22. VI. 1905.
 В. " " " ♀ juv. " 22. VI. 1905.
 В. " " " ♂ Скопље 23. IV. 1906.
36. *B. Merops apiaster* L. ♂ Скопље 30. V. 1905.
 В. " " " ♂ juv. " 24. VII. 1905
 В. " " " ♂ " 30. V. 1905.
37. *B. Alcedo ispida* L. ♂ Скопље 2. XII. 1904.

- 38. *Gecinus viridis* (L.) ♂ Скопље 2. XII. 1903.
- В. " " " ♀ Сиричино 28. VIII. 1904.
- В. " " " ♂ Скопље 15. X. 1904.
- 39. *B. Dendrocopus major* (L.) ♂ Скопље 15. V. 1906.
- 40. *B. Dendrocopus medius* (L.) ♂ Скопље (Кисела Вода) 24. V. 1905.
- В. " " " ♀ Тетово 7. IV. 1905.
- В. " " " ♂ Вратница 28. IV. 1905.
- В. " " " ♂ Св. Аранђел 23. IX. 1906.
- 41. *B. Cuculus canorus* L. ♂ Скопље 15. X. 1904.
- 42. *Carine noctua* Scop. ♀ Скопље 11. XII. 1904.
- В. " " " ♂ Бањани 10. II. 1905.
- 43. *B. Syrniium aluco* (L.) ♂ Скопље 5. XI. 1904.
- В. " " " ♀ Вратница 15. II. 1905.
- В. " " " Тетово 27. II. 1905.
- В. " " " ♂ Вратница 5. III. 1905
- 44. *B. Pisorhina scops* (L.) juv. Скопље (К. Вода) 24. V. 1905.
- 45. *B. Asio otus* (L.) ♂ Бањани 10. II. 1905
- 46. *Bubo bubo* (L.) ♀ Скопље 14. I. 1905.
- 47. *B. Circus aeriginosus* (L.) ♂ juv. Туденце 20. VI. 1905.
- В. " " " ♀ " 20. VI. 1905.
- 48. *Tinnunculus cenchris* Naum. Табановац 17. III. 1903.
- 49. *Tinnunculus tinnunculus* (L.) Скопље 11. XII. 1904.
- В. " " " ♂ juv. Туденце 20. VI. 1905.
- 50. *Buteo buteo* (L.) ♀ Скопље 12. I. 1905.
- 51. *B. Accipiter nisus* L. ♀ Скопље 18. III. 1906.
- 52. *Astur palumbarius* (L.) Скопље 2. I. 1905.
- В. " " " ♂ " 12. II. 1906.
- В. " " " juv. " 28. IX. 1906.
- 53. *B. Astur brevipes* (Severz). ♂ Тетово 25. IV. 1906.
- 54. *Caccabis saxatilis* (Mayer) ♂ Скопље 4. X. 1905.
- 55. *B. Coturnix coturnix* L. juv. Скопље 17. IX. 1906.
- 56. *Ardea purpurea* L. ♂ Табановац 8. VIII. 1904.
- В. " " " Скопље IX 1905.
- 57. *B. Ardea cinerea* L. ♂ Скопље 15. XI. 1905.
- 58. *Ardea alba* L. ♂ Скопље 27. XI. 1904.
- 59. *B. Nycticorax griseus* (L.) Скопље 16. XI. 1905.
- 60. *B. Crex crex* (L.) ♀ Бабин Мост (Косово) 24. IX. 1906.
- 61. *Grus grus* (L.) ♂ Црвена Водица (Косово) 7. III. 1905.
- 62. *B. Totanus ochropus* (L.) Скопље 9. IX. 1905.
- 63. *B. Aegialites curonicus* Gm. ♀ Скопље 2. VI. 1905.
- 64. *Anas boscas* L. ♂ Желино 17. II. 1905.
- 65. *B. Fuligula fuligula* (L.) ♀ juv. Дојранско Језеро 15. III. 1904.
- 66. *B. Mergus albellus* L. ♂ " " 15. III. 1904.

- B. *Mergus albellus* L. ♀ Дојранско Језеро 15. III. 1904.
 67. B. *Mergus merganser* L. ♀ „ „ „ 15. III. 1904.
 68. B. *Sterna hirundo* L. „ „ „ III. 1904.
 69. *Podiceps fluviatilis* Tunst. ♀ Тетово 28. VIII. 1904.
 70. B. *Podiceps cristatus* L. ♀ Дојранско Језеро III. 1904.
 71. *Podiceps nigricollis* (Brehm) juv. Тетовска Река 9. VIII. 1905.
 6 децембра 1906. год.

II. Прилог за познавање колеоптерске фауне у Старој Србији и Мађедонији.

Ма да је број колеоптерских врста, које смо овде приложили, врло мали према оном броју што живи на целокупном земљишту Ст. Србије и Мађедоније, ипак из њега можемо запазити неке општије одлике колеоптерске фауне у тим земљама. Тако, на првом месту, може се запазити, да је број чисто јужно европских врста, као и оних које су обичније за јужно-европску колеоптерску фауну, а које не припадају искључиво њој — сразмерно доста велики. Између осталог добили смо из околине Скопља и једну врсту из рода *Akis* (*A. punctata* (?)), чије врсте живе искључиво по областима Средоземнога мора. У околини Скопља и Тетова нађен је и *Otiorrhynchus Lazarevici* Csiki, куркулионид, који је први пут нађен у Србији на Старој Планини¹. Судаћи по томе, што ова врста није нађена у Средњој Европи анађена је у југо-источној Србији, по том у већем броју примерака у околини Скопља и Тетова, и ову врсту можемо сматрати као карактеристичну за јужно-европску фауну. Из рода *Lydus*, од кога су до сад биле познате две врсте, обе карактеристичне за јужно-европску фауну, нашли смо један до сад непознати варијетет, чије смо главне одлике изнели у систематском делу.

I. пор. *Cicindelidae*

1. *Cicindela campestris* Lin. — Тетово.
2. *Cicindela germanica* Lin. — Солун.

II. пор. *Carabidae*

3. *Carabus caelatus* Fbr. — Тетово.
4. „ *intricatus* Lin. -- Скопље.
5. „ *convexus* Fbr. — Скопље
6. *Scarites terricola* Bon. — Тетово.
7. *Tachypus flavipes* Lin. — Тетово
8. *Bembidium lampros* Herbst. — Тетово.

¹) E. Csiki Coleoptera nova e Serbia. (Annales Musei Nationales Hungarici p. 591—592) Budapest 1904.

- 9. *Bembidium ustulatum* Lin. — Тетово.
- 10. " *dalmatinum* Dej. — Тетово.
- 11. *Calathus fuscipes* Goeze. — Тетово.
- 12. " *ambiguus* Payk. — Тетово.
- 13. " *melanocephalus* var. *alpinus* Dej. — Тетово
- 14. *Pterostichus cupreus* Lin. — Тетово, Скопље
- 15. " *niger* Schall. — Тетово.
- 16. *Molops piceus* Panz. — Тетово.
- 17. *Amara aenea* De Geer. — Тетово, Скопље.
- 18. " *tibialis* Payk. — Тетово.
- 19. *Zabrus tenebrioides* Goeze. — Тетово.
- 20. *Ditomus dama* Rossi. — Карадаг.
- 21. *Ophonus azureus* Fbr. — Тетово.
- 22. *Harpalus aeneus* Fbr. — Тетово.
- 23. " *cupreus* Dej. — Тетово.
- 24. " *dimidiatus* Rossi. — Тетово.
- 25. " *rubripes* Duftschm. — Тетово.
- 26. *Anisodactylus binotatus* Fbr. — Тетово.
- 27. *Stenolophus teutonus* Schrank. — Тетово.
- 28. *Chlaenius festivus* Fbr. — Тетово.
- 29. *Callistus lunatus* Fbr. — Карадаг.
- 30. *Panagaeus crux major* Lin. — Тетово.
- 31. *Brachynus crepitans* Lin. — Тетово, Скопље.
- 32. " *explodens* Duftschm. — Тетово, Скопље.

III. пор. *Gyrinidae.*

- 33. *Gyrinus natator* Ahrens. — Карадаг.

IV. пор. *Hydrophilidae.*

- 34. *Sphaeridium scarabaeoides* Lin. — Тетово.

V. пор. *Staphylinidae.*

- 35. *Ontholestes murinus* Lin. — Тетово.
- 36. *Ocypus olens* Müll. — Тетово.
- 37. *Staphylinus caesareus* Cederh. — Тетово.
- 38. *Paderus riparius* Lin. — Тетово.

VI. пор. *Silphidae.*

- 39. *Silpha obscura* Lin. — Тетово.
- 40. *Aclypea undata* Müll. — Тетово.
- 41. *Thanatophilus rugosus* Lin. — Тетово.

VII. пор. *Phalacridae*.

42. *Phalacrus corruscus* Panz. — Скопље.

VIII. пор. *Cryptophagidae*.

43. *Tritoma bipustulata* Fbr. — Тетово.

IX. пор. *Dermestidae*.

44. *Dermestes lanarius* Ill. — Тетово.
 45. „ *lardarius* Lin. — Тетово.
 46. *Anthrenus scrophulariae* Lin. — Тетово.

X. пор. *Histeridae*.

47. *Hister cadaverinus* Hoffm. — Тетово.
 48. „ *stercorarius* Sturm. — Тетово.
 49. „ *uncinatus* Ill. — Тетово.

XI. пор. *Lucanidae*.

50. *Lucanus cervus* Lin. — Тетово.
 51. *Dorcus parallelepipedus* Lin. — Тетово.

XII. пор. *Scarabaeidae*.

52. *Ateuchus sacer* Lin. — Тетово.
 53. *Onthophagus Amyntas* Ol. — Тетово.
 54. „ *taurus* Lin. — Тетово.
 55. „ *fracticornis* Prey. — Тетово, Скопље.
 56. „ *coenobita* Herbst. — Тетово, Скопље.
 57. „ *furcatus* Fbr. — Скопље.
 58. „ *vacca* Lin. — Тетово, Скопље.
 59. „ *ovatus* Lin. — Тетово.
 60. *Caccobius Schreberi* Lin. — Тетово.
 61. *Oniticellus fulvus* Goeze. — Тетово.
 62. *Aphodius erraticus* Lin. — Тетово, Скопље.
 63. „ *fimetarius* Lin. — Тетово.
 64. „ *granarius* Lin. — Тетово.
 65. „ *merdarius* Fbr. — Тетово.
 66. „ *prodromus* Brahm. — Тетово.
 67. „ *luridus* Fbr. — Тетово.
 68. „ *varians* Duft. — Тетово.
 69. *Trox hispidus* Pont. — Тетово.
 70. *Geotrupes spiniger* Marsh. — Тетово.
 71. „ *mutator* Marsh. — Тетово.
 72. „ *vernalis* Duft. — Тетово, Карадаг.

73. *Oryctes nasicornis* Lin. — Тетово.
 74. *Phyllognathus silenus* Fbr. — Тетово.
 75. *Rhizotrogus aequinoctalis* Herbst. — Тетово.
 76. " *solstitialis* Lin. — Тетово.
 77. *Serica holosericea* Scop. — Тетово.
 78. *Homalopia ruricola* Fbr. — Тетово.
 79. *Anomala vitis* Fbr. — Тетово.
 80. *Phyllopertha lineata* Fbr. — Тетово.
 81. *Anisoplia segetum* Herbst. — Тетово.
 82. " *tempestiva* Er. — Тетово.
 83. " *lata* Er. — Тетово.
 84. " *agricola* Poda. — Тетово.
 85. *Hoplia farinosa* Lin. — Карадаг.
 86. *Epicometis hirta* Poda. — Тетово.
 87. *Cetonia aurata* Lin. — Тетово.
 88. *Valgus hemipterus* Lin. — Тетово.
 89. *Osmoderma eremita* Scop. — Тетово.
 90. *Amphicomma vulpes* Fbr. — Тетово.

XIII. пор. *Buprestidae*.

91. *Anthaxia Millefolii* Fbr. Kiesw. — Тетово
 92. *Coroebus rubi* Lin. — Дојран.
 93. *Ptosima 11-maculata* Herbst. — Тетово.
 94. *Capnodis tenebricosa* Fbr. — Дојран.
 95. *Chrysobothris affinis* Fbr. — Скопље.

XIV. пор. *Elateridae*.

96. *Drasterius bimaculatus* Fbr. — Тетово.
 97. *Cardiophorus gramineus* Scop. — Тетово.
 98. " *discicollis* Herbst. — Скопље.
 99. " *rubripes* Germ. — Скопље.
 100. *Melanotus castanipes* Payk. — Тетово.
 101. *Limonium pilosus* Lesk. — Тетово.

XV. пор. *Cantharidae*.

102. *Luciola mingrelica* Mén. — Скопље.
 103. *Cantharis rustica* Fall. — Тетово.
 104. " *obscura* Lin. — Тетово.
 105. *Rhagonycha fulva* Scop. — Скопље.
 106. *Malachius bipustulatus* Lin. — Тетово.
 107. " *marginellus* Fbr. — Тетово.
 108. " *spinipennis* Germ. — Тетово.
 109. " *geniculatus* Germ. — Тетово.

110. *Henicopus pilosus* Scop. — Тетово.
 111. *Dasytes niger* Lin. — Тетово.

WWW.UNILIB.RS

XVI. пор. *Cleridae*.

112. *Trichodes apiarius* Lin. — Тетово.
 113. *Corynetes ruficornis* Sturm. — Тетово.

XVII. пор. *Bostrychidae*.

114. *Bostrychus capucinus* Lin. — Карадаг.

XVIII. пор. *Tenebrionidae*.

115. *Gnaptor spinimanus* Pall. — Тетово.
 116. *Akis punctata* (?). — Тетово.
 117. *Blaps lethifera* Marsh. — Тетово.
 118. *Pedinus femoralis* Lin. — Тетово.
 119. *Opatrum sabulosum* Lin. — Тетово.
 120. *Gonocephalum pusillum* Fbr. — Тетово.
 121. *Tenebrio picipes* Herbst. — Тетово.
 122. *Nalassus caraboides* Panz. — Тетово.

XIX. пор. *Allculidae*

123. *Omophilus rugosicollis* Brull. — Тетово.

XX. пор. *Lagriidae*.

124. *Lagria hirta* Lin. — Тетово, Солун, Дојран.

XXI. пор. *Mordellidae*.

125. *Mordellistena pumila* Gyll. — Тетово.

XXII. пор. *Meloidae*.

126. *Meloë violaceus* Marsh. — Тетово.
 127. „ *brevicollis* Panz. — Тетово.
 128. „ *erythrocnemis* Pall. — Скопје.
 129. *Mylabris variabilis* Pall. — Скопје.
 130. „ *floralis* Pall. — Скопје.
 131. *Epicauta verticalis* Ill. — Скопје.
 132. *Lydus trimaculatus* Fbr. n. var. n. — Глава одозго и врат плаво-зеленкасти; пици, чељусти и сежњаци црни; доња страна главе такође црна; покрилци зеленкасти; бугови (стегњевци) црно-зеленкасти; гњативи и тарзеви црни; канџе кестењасте; трбух згор и оздо плавичаст; на прелазу горње и доње поле трбуха, с обее стране, по једна бела пруга. Остале одлике као и у *Lydu trimaculatus* Fbr. 10 mm. — Скопје.

XXIII. пор. *Oedemeridae*.

133. *Asclera coerulea* Lin. — Тетово.
 134. *Oedemera flavipes* Fbr. — Тетово.

XXIV. пор. *Curculionidae*.

135. *Otiorrhynchus Lazarevići* Csiki. — Тетово, Скопље.
 136. *Phyllobius oblongus* Lin. — Тетово.
 137. " *argentatus* Lin. — Тетово.
 138. *Polydrosus picus* Fbr. — Тетово.
 139. *Sitona tibialis* Germ. — Тетово.
 140. " *erinitus* Ol. — Тетово.
 141. " *hispidulus* Fbr. — Тетово.
 142. " *flafescens* Marsh. — Тетово.
 143. " *humeralis* Steph. — Тетово.
 144. " *lateralis* Sch. — Тетово.
 145. " *lineatus* Sch. — Тетово.
 146. *Chlorophanus viridis* Lin. — Тетово.
 147. *Cleonus cinereus* Fbr. — Тетово.
 148. " *coenobita* Ol. — Тетово.
 149. " *marmoratus* Fbr. — Тетово.
 150. *Stephanocleonus microgramus* Sch. — Тетово.
 151. *Lixius subtilis* Bohm. — Тетово.
 152. " *cardui* Ol. — Тетово.
 153. *Larinus turbinatus* Sch. — Тетово.
 154. " *latus* Herbst. — Карадаг.
 155. *Miniops carinatus* Lin., Sch. — Тетово.
 156. *Alophus triguttatus* Fbr. — Тетово.
 157. *Hylobius abietis* Lin. — Тетово.
 158. *Hypera punctata* Fbr. — Тетово.
 159. *Ceuthorrhynchus geographicus* Goeze. — Тетово.
 160. *Baris timida* Rossi. — Тетово.
 161. *Gymnetron tetrum* Fbr. — Тетово.
 162. *Gymnetron antirrhini* Germ. — Тетово.
 163. *Anthonomus druparum* Lin. — Тетово.
 164. *Cionus Thapsus* Fbr. — Тетово.
 165. *Apoderus coryli* Lin. — Тетово.
 166. *Rhynchites hungaricus* Herbst. — Карадаг.

XXV. пор. *Cerambycidae*.

167. *Pachyta sexmaculata* Lin. — Скопље.
 168. *Leptura scutellata* Fbr. — Скопље.
 169. *Strangalia quadrifasciata* Lin. — Карадаг.
 170. " *bifasciata* Müll. — Тетово.

-
171. *Cerambyx cerdo* Lin. — Скопље.
 172. *Callidium variabile* Lin. — Тетово, Скопље.
 173. *Rhopalopus femoratus* Lin. — Карадаг.
 174. „ *clavipes* Fbr. — Тетово.
 175. *Rosalia alpina* Lin. — Скопље.
 176. *Aromia moschata* Lin. — Скопље.
 177. *Clytus arvicola* Ol. — Тетово.
 178. „ *speciosus* Schneid. — Тетово.
 179. *Dorcadion fulvum* Scop. — Тетово.
 180. „ *pedestre* Poda. — Тетово.
 181. „ *Scopolii* — Тетово.
 182. *Neodorcadion bilineatum* Germ. — Тетово.
 183. *Morimus funereus* Muls. — Тетово.
 184. „ *funestus* Fbr. — Тетово.
 185. *Exocentrus baletus* Lin. — Дојран.
 186. *Agapanthia Asphodeli* Latr. — Скопље.
 187. „ *Dahlii* Richter. — Тетово.
 188. *Saperda carcharias* Lin. — Тетово.
 189. *Phytoecia cylindrica* Lin. — Тетово.
 190. „ *virescens* Fbr. — Карадаг.
 191. *Oberea Euphorbiae* Germ. — Тетово.
 192. „ *linearis* Lin. — Карадаг.

XXVI. поp. *Crysmelidae*.

193. *Lema cyanella* Lin. — Тетово.
 194. *Titubea ruficollis* Fbr. — Дојран.
 195. *Lachnaea longipes* Fbr. — Дојран.
 196. *Gynandrophthalma aurita* Lin. — Карадаг.
 197. *Crythrocephalus bipunctatus* Lin. — Скопље, Дојран.
 198. „ *nitidus* Lin. — Карадаг.
 199. „ *Moraei* Lin. — Тетово.
 200. *Entomoscelis adonidis* Pall. — Карадаг.
 201. „ *dorsalis* Fbr. — Дојран.
 202. *Pales Ulema* Germ. — Тетово.
 203. *Timarcha tenobricosa* Fbr. — Тетово.
 204. *Chrysmela haemoptera* Lin. — Тетово.
 205. „ *himbata* Fbr. — Тетово.
 206. „ *polita* Lin. — Тетово.
 207. *Lina populi* Lin. — Тетово.
 208. „ *collaris* Lin. — Тетово.
 209. „ *20-punctata* Scop. — Тетово.
 210. *Plagiodera versicolora* Laich. — Тетово.
 211. *Gastrophysa polygoni* Lin. — Тетово.

212. *Phaedon gramicus* Duff. — Тетово.
 213. *Prasocuris glabra* var. *acuta* Fbr. Карадаг.
 214. *Hispa atra* Lin. — Карадаг.
 215. *Cassida equestris* Fbr. — Карадаг.
 216. „ *nebulosa* Lin. — Тетово.
 217. „ *sanguinolenta* Fbr. — Тетово.
 218. *Adimonia rufa* Germ. — Тетово
 219. *Agelastica Alni* Lin. — Тетово.
 220. *Luperus rufipes* Fbr. — Карадаг.
 221. *Crepidodera transversa* Marsh. — Тетово.
 222. *Haltica oleracea* Lin. — Тетово, Скопље.

XXVII. пор. *Coccinellidae*

223. *Exochomus quadripustulatus* Lin. — Тетово.
 224. „ *auritus* Scriba. — Тетово.
 225. *Epilachna globosa* Schneid. — Тетово.
 226. *Adalia bipunctata* Lin. — Тетово.
 227. *Coccinella* 14-pustulata Lin. — Тетово.
 228. „ 7-punctata Lin. — Тетово.
 229. *Halyzia conglobata* Lin. — Тетово.
 230. „ 22-punctata Lin. — Тетово.
 231. *Hiperaspis campestris* var. *concolor* Suffr. — Тетово.

III. Прилог за познавање хемиптерске фауне у Старој Србији и Мађедонији.

Већина хемиптерских врста из Старе Србије и Мађедоније, које смо овде приложили, нађена је и у Србији. Али ма колико да се старосрбијанска и мађедонска хемиптерска фауна поклапа у већини са нашом хемиптерском фауном, ипак она показује и извесне својствене карактере. На првом месту већи је проценат јужноевропских облика. Међу овим малим материјалом ми смо нашли већ три чисто јужноевропске врсте, које се не налазе код нас у Србији, а то су: *Graphosoma semipunctatum* Fbr., *Aelia virgata* Klug., и *Harpactor variegatus* Fieb. У Србији није нађена ни *Cyphodema instabilis* Luc., која је такође обичнија за јужно-европску хемиптерску фауну.

I. Heteroptera

I. пор. *Pentatomidae*.

1. *Corimelaena scarabaeoides* L. — Тетово.
2. *Trigonosoma Nigellae* Ebr. — Тетово.
3. *Eurigaster maura* L. — Тетово.
4. „ *hottentota* H. Sch. — Тетово

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.NS

- 5. *Graphosoma lineatum* L. — Дојран, Тетово, Скопље.
- 6. " *semipunctatum* Fbr. — Дојран.
- 7. *Brachypelta aterrima* Foerst. — Тетово.
- 8. *Sechirus dubius* Scop. — Карадаг.
- 9. " *sexmaculatus* Ramb. — Карадаг.
- 10. *Aelia virgata* Klug. — Тетово.
- 11. " *acuminata* L. — Тетово, Скопље.
- 12. " *Burmeisteri* Küst. — Тетово.
- 13. *Peribalus vernalis* Wolff. — Дојран.
- 14. *Carpocoris nigricornis* Fbr. — Дојран.
- 15. " *baccarum* L. — Тетово, Карадаг.
- 16. *Palomena prasina* L. — Тетово, Карадаг.
- 17. *Rhaphigaster grisea* Fbr. — Тетово, Карадаг.
- 18. *Eurydema Fieberi* Schum. — Скопље.
- 19. " *oleraceum* L. — Тетово.
- 20. *Asopus punctatus* L. — Тетово.

II. пор. *Coreidae*

- 21. *Phyllomorpha laciniata* Vill. — Тетово.
- 22. *Centrocoris spiniger* Fbr. — Скопље.
- 23. *Syromastes marginatus* L. — Дојран, Тетово, Карадаг.
- 24. *Verlusia rhombea* L. — Тетово.
- 25. *Bathysolen nubilus* Fall. — Тетово.
- 26. *Ceraleptus gracilicornis* H. Sch. — Тетово.
- 27. *Coriomeris denticulatus* Scop. — Тетово, Скопље.
- 28. *Camptopus lateralis* Germ. — Дојран, Тетово.
- 29. *Stenocephalus agilis* Scop. — Дојран.
- 30. *Therapha Hyoscyami* L. — Тетово, Скопље.
- 31. *Corizus tigrinus* Schill. — Тетово.
- 32. *Maccevetus lineola* Fbr. — Тетово.
- 33. *Chorosoma Schillingi* Schumm. — Скопље

III. пор. *Berytidae*.

- 34. *Neides tipularius* L. — Тетово.

IV. пор. *Lygaeidae*

- 35. *Lygaeus equestris* L. — Дојран, Тетово.
- 36. " *saxatilis* Scop. — Тетово.
- 37. " *albomaculatus* Goeze. — Тетово.
- 38. " *superabus* Poll. — Дојран, Тетово.
- 39. *Aphanus validus* Horv. — Тетово.
- 40. " *Pini* L. — Тетово.
- 41. " *phoeniceus* Rossi. — Тетово.

42. *Emblethis griseus* Wolff. — Тетово.

43. *Pyrrhocoris apterus* L. — Тетово.

V. пор. *Macrocephalidae*

44. *Phymata crassipes* Fbr. — Тетово.

VI. пор. *Aradidae*.

45. *Aradus Betulae* L. — Тетово.

VII. пор. *Reduviidae*.

46. *Reduvius personatus* L. — Тетово.

47. *Pirates hybridus* Scop. — Тетово.

48. *Harpactor variegatus* Fieb. — Скопље.

49. " *iracundus* Poda. — Дојран.

50. *Coranus tuberculifer* Reut. — Тетово.

51. *Prostemona guttula* Fbr. — Тетово.

52. *Nabis ferus* L. — Дојран.

VIII. пор. *Capsidae*.

53. *Miris laevigatus* L. — Тетово.

54. *Adelphocoris lineolatus* Goeze. — Скопље.

55. " *vandalicus* Rossi. — Тетово

56. *Pycnopterna striata* L. — Карадаг.

57. *Brachycoleus scriptus* Fbr. — Скопље

58. *Lygus pratensis* L. — Скопље.

59. *Cyphodema instabilis* Luc. — Тетово.

60. *Liocoris tripustulatus* Fbr. — Тетово.

61. *Capsus rutilus* H-Sch. — Тетово.

II. Homoptera

IX. пор. *Jassidae*.

62. *Accephalus nervosus* Schrk. — Тетово.

63. *Tettigonia viridis* L. — Тетово.

X. пор. *Membracidae*.

64. *Centrotus cornutus* L. — Тетово.

XI. пор. *Cercopidae*.

65. *Triechphora mactata* Germ. — Тетово.

66. *Lepyronia coleoprata* L. — Скопље.

67. *Aphrophora Alni* Fall. — Скопље.

XII. пор. *Cicadidae*.

68. *Tettigia orni* L. — Тетово.
 69. *Cicada plebeja* Scop. — Тетово.

IV. Пауци (Araneae).

1. фам. *Euctroidae* Thorell.

1. *Argiope lobata* Pall. ♀ Солун.¹
2. *Epeira diademata* Clerck. — Тетово.
3. " *angulata* Clerck. — Тетово.
4. " *dromedaria* Walck. — Тетово.
5. " *ceropegia* Walck. — Тетово.
6. " *adianta* Walck. ♀ Солун.
7. " *sclopetaria* Clerck. — Тетово.
8. " *Redii* Scop. — Тетово.
9. " *omooda* Thor. — Тетово.
10. " *acalypha* Walck. — Тетово.
11. *Zilla Thorellii* Ausser. — Тетово.
12. " *montana* L. C. Koch. — Тетово.
13. *Meta Merianae* Scop. — Тетово.
14. " *Mengei* Thor. — Тетово.
15. *Singa nitidula* C. L. Koch. — Тетово.

2. фам. *Tetragnathoidae* Thorell.

16. *Pachygnatha Clerckii* Sund. — Тетово.
17. *Tetragnatha Solandrii* Scop. — Тетово.

3. фам. *Theridioidae* Thorell.

18. *Linyphia marginata* C. L. Koch. — Тетово.
19. " *frutetorum* C. L. Koch. — Тетово.
20. " *hortensis* Sund. — Тетово.
21. *Lepthyphantes leprosus* Ohlert. — Тетово.
22. *Stemonyphantes bucculentus* Clerck. — Тетово.
23. *Phyllonethis lineata* Cl. — Тетово.
24. *Steatoda castanea* Cl. — Тетово.
25. *Teutana grossa* C. L. Koch. — Тетово.
26. *Enoplognatha corollata* Berthkauf. — Тетово.
27. *Microneta* spec? I млад примерак. — Тетово.
28. *Erigone dentipalpis* Reuss. — Тетово.

¹ Пауци из Солуна хватани су јуна 1905, из Тетова од априла до августа 1904. а из Скопља августа 1904 год.

29. *Micriphantes inuncans* Sim. — Тетово.
 30. *Kulezyńskiellum fuscum* Bl. — Тетово.

4. фам. *Scytoidea* Keyserling.

31. *Scytodes thoracica* Latr. — Тетово.

5. фам. *Agalenoidea* Thorell.

32. *Coelotes atropos* Walck. — Тетово.
 33. *Agalena labyrinthica* Cl. — Тетово.
 34. *Tegenaria Guyonii* de Guér. — Тетово.
 35. " *Derhamii* Scop. — Тетово.

6. фам. *Ductinoidea* Thorell.

36. *Lathys* spec? млади примерци. — Тетово.
 37. *Amaurobius claustrarius* Hahn. — Тетово.

7. фам. *Drassoidae* Thorell.

38. *Zora pardalis* Sim. — Тетово.
 39. *Clubiona terrestris* West. — Тетово.
 40. " *pallidula* Cl. — Тетово.
 41. *Chiracanthium elegans* Thor. — Тетово.
 42. *Drassus lapidicola* Walck. — Тетово.
 43. " *Voigtii* Bsbgr. — Тетово.
 44. " *villosus* Thor. — Тетова
 45. *Prothesima oblonga* C. L. Koch. — Тетово.
 46. " *petrensis* C. L. Koch. — Тетово.
 47. " *longipes* C. L. Koch. — Тетово.
 48. *Gnaphosa bicolor* Hahn. — Тетово.

8. фам. *Misumenoidea* Thorell.

49. *Philodromus caespiticolis* C. L. Koch. — Тетово.
 50. " *aureolus* Cl. — Тетово.
 51. " *collinus* C. L. Koch. — Тетово.
 52. " *dispar* C. L. Koch. — Тетово.
 53. *Thanatus arenarius* Thor. — Тетово.
 54. " *formicinus* Cl. — Тетово.
 55. *Tibellus oblongus* Walck. — Тетово.
 56. *Xysticus ulmi* Hahn. — Тетово.
 57. " *Kochii* Thor. — Тетово.
 58. " *cristatus* C. L. Koch. — Тетово.
 59. " *lateralis* Hahn. — Тетово.
 60. " *acerbus* Thorell. — Тетово.
 61. " *frater* O. H. — Тетово.
 62. *Misumena vatia* Cl. — Тетово.

63. *Diea dorsata* Fabr. — Тетово.
 64. *Synaema globosa* Fabr. — Тетово.
 65. *Heriaeus hirsutus* Walck. — Тетово.

9. фам. *Lycosidae* Thorell.

66. *Lycosa amentata* Cl. — Тетово.
 67. " *annulata* Thor. — Тетово.
 68. " *ferruginea* C. L. Koch. — Тетово.
 69. " *lugubris* Walck. — Тетово.
 70. " *prativaga* C. L. K. — Тетово.
 71. " *monticola* Cl. — Тетово.
 72. " *proxima* C. L. Koch. — Тетово.
 73. " *albata* C. L. Koch. — Тетово.
 74. " *hortensis* Thor. — Тетово.
 75. " *paludicola* Cl. — Тетово.
 76. *Tarentula striatipes* Döbsch. — Тетово.
 77. " *andrenivora* Walck. — Тетово.
 78. " *accentuata* Fabr. — Тетово.
 79. " *solitaria* O. H. — Тетово.
 80. *Trochosa leopardus* Sund. — Тетово.
 81. " *cinerea* Fabr. — Тетово.
 82. " *ruricola* De Geer. — Тетово.
 83. " *terricola* Thorell. — Тетово.
 84. " *picta* Hahn. — Тетово.
 85. " *robusta* Sim. — Тетово.
 86. " *infernalis* Otto Hrman. — Тетово.
 87. *Pisaura mirabilis* Cl. — Тетово и Скопље.

10. фам. *Salticoidae* Thorell.

88. *Heliophanes cupreus* Walck. — Тетово.
 89. " *flavipes* Hahn. — Тетово.
 90. *Epiblemum cingulatum* Panz. — Тетово.
 91. *Phlegra fasciata* Hahn. — Тетово.
 92. *Pellenes nigrociliatus* C. L. Koch — Тетово.
 93. *Attus floricola* C. L. Koch, — Тетово.
 94. " *pubescens* Fabr. — Тетово.
 95. " *Dzieduszyckii* C. L. Koch. — Тетово.
 96. *Philaeus chrysops* Poda. — Тетово.
 97. *Marptusa muscosa* Cl. ♀ — Солун.

Пауци су одређени по делима:

W. Bösenberg, Die Spinnen Deutschlands. 1901 — 903.

Chyzer et Kulczynski, Araneae Hungariae 1891 — 894.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNIUEUR.SRS

